

सभापतीस्थानी माननीय सभापती**पृ.शी.** : शोक प्रस्ताव**मु.शी** : श्री. प्रमोद सच्चिदानंद नवलकर यांच्या निधनाबद्दल
शोकप्रस्ताव

श्री. आर.आर.पाटील (उपमुख्यमंत्री) : महोदय, श्री. प्रमोद सच्चिदानंद नवलकर, माजी विधानपरिषद सदस्य यांच्या निधनाबद्दल मी खालील शोकप्रस्ताव मांडतो :-

कै. प्रमोद सच्चिदानंद नवलकर यांचा जन्म 23 जानेवारी 1935 रोजी मुंबई येथे झाला. त्यांचे शिक्षण बी.ए.पर्यंत झाले होते.

कै. नवलकर यांनी मुंबई पोर्ट ट्रस्ट, रमाधाम वृध्दाश्रमाचे विश्वस्त, फायर ब्रिगेड ऑफिसर्स असोसिएशन, बी.ई.एस.टी. ऑफिसर्स असोसिएशन, मुंबई मराठी ग्रंथ संग्रहालय व महाराष्ट्र मेरी टाईम बोर्डचे अध्यक्ष, तसेच, गिरगाव युवक सभेचे संस्थापक व मुंबई विद्यापीठ एक्झिक्युटिव्ह कौन्सिलचे सदस्य म्हणून काम केले होते.

कै. नवलकर यांनी मुंबई महानगरपालिकेचे सदस्य व बी.ई.एस्.टी.चे चेअरमन पदही भूषविले होते.

कै. नवलकर यांना प्रियदर्शनी पुरस्कार, आय लव्ह मुंबई पुरस्कार व उत्कृष्ट वाङ्मय पुरस्कारांनी सन्मानित करण्यात आले होते.

कै. नवलकर यांनी मुंबई मोहनगर, प्रहार, थैमान, प्रभात, भटक्या, सावली, बेधडक, विरंगुळा, सहज आठवणी, सुरंग, झपाटा, गंडेरी, कल्लोळ, हळुवार, मनोवेध, आनंद, संवेदना, पायपीट, वृंदावन, उमाळा, निवडक नवलकर, धडाका, निरागस, धुमाकूळ, पारुद, निशाण, जिह्वाळा व झपाटलेली इ. पुस्तके लिहिली होती. नुकतेच दिनांक 17 नोव्हेंबर 2007 रोजी त्यांच्या "झेप" या 50 व्या पुस्तकाचे प्रकाशन झाले होते. त्यांनी मार्मिकचे सहसंपादक, तसेच भ्रमंती, कोकण मित्र व प्रभुप्रभातचे संपादक म्हणून काम केले होते.

कै. नवलकर यांनी "भटक्याची भ्रमंती" या दैनिक नवशक्तिमधून सातत्याने 49 वर्षे लिहिलेल्या स्तंभ लेखनाची "लिम्का बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड"मध्ये नोंद झाली आहे. त्यांनी गिरगांव

..2..

(श्री. आर.आर.पाटील...)

चौपाटीवर नाना-नानी पार्कची निर्मिती केली. शिवसेनेच्या स्थापनेपासून ते शिवसेनेचे सक्रीय कार्यकर्ते व नेते होते.

कै. नवलकर 1980मध्ये विधानसभा सदस्यांद्वारा आणि 1988, 1994 व 2000 असे सलग तीन वेळा मुंबई पदवीधर मतदारसंघातून महाराष्ट्र विधानपरिषदेवर तर 1972 मध्ये मुंबईतील गिरगाव मतदारसंघातून महाराष्ट्र विधानसभेवर निर्वाचित झाले होते. राष्ट्रकुल संसदीय मंडळाच्या महाराष्ट्र शाखेतर्फे त्यांना सन 1999-2000चा विधानपरिषदेतील उत्कृष्ट संसदपटू पुरस्कारही मिळाला होता. सन 1991-92 मध्ये ते विधानपरिषदेचे विरोधी पक्ष नेता होते. त्यांनी राज्य मंत्रिमंडळात परिवहन, शालेय शिक्षण, व्यापार व वाणिज्य, सांस्कृतिक कार्य, राजशिष्टाचार, दारुबंदी प्रचार कार्य आणि माहिती व जनसंपर्क इत्यादी विविध खात्यांचे मंत्री म्हणून उत्तम प्रकारे कार्यभार सांभाळला होता.

कै. नवलकर यांची ज्येष्ठ साहित्यिक, कुशल राजकारणी, अष्टावधानी लोकप्रतिनिधी, धुरंधर व उत्तम प्रशासक म्हणून ख्याती होती. ते अफाट प्रतिभाशक्तीचे उदाहरण होते, अष्टपैलू व्यक्तिमत्व व अजातशत्रू होते.

अशा या अभ्यासू राजकारणी, धुरंधर नेत्याचे व ज्येष्ठ साहित्यिकाचे मंगळवार दिनांक 20 नोव्हेंबर 2007 रोजी दुःखद निधन झाले.

....नंतर श्री. भोगले...

श्री.आर.आर.पाटील.....

सभापती महोदय, काल संध्याकाळी ज्यावेळी ही बातमी समजली त्यावेळी मला धक्का बसला. याचे कारण म्हणजे पंधरा दिवसांपूर्वी त्यांनी माझ्या संदर्भात लिखाण केले होते. त्या लिखाणाने जखमा फार झाल्या नाहीत, पण थोडेसे अंजन असल्यामुळे जळजळीत भासले. या त्यांच्याच शब्दात त्यांनी आपल्या भावना व्यक्त केल्या होत्या. त्यांनी उभारलेला नाना-नानी पार्क मी बघावा म्हणून त्यांनी मला एकदा फोन केला होता आणि त्यांनी मला विचारले, आबा सकाळी तुम्ही उठता किती वाजता? मी त्यांना सांगितले, कामाच्या स्वरूपावर अवलंबून आहे. त्यांनी म्हटले, मंत्री झोपतो किती वाजता आणि उठतो किती वाजता याचे निष्कर्ष काढता येतात. याचा अर्थ तुम्ही कामाप्रमाणे झोपता सुध्दा आणि उठता सुध्दा. मी तुमचे अभिनंदन करतो. पण मी तुम्हाला थोडा त्रास देणार आहे. मी उद्या सकाळी पाचच्या दरम्यान आपल्याकडे येऊन थांबणार आहे आणि तुम्हाला नाना-नानी पार्क दाखविणार आहे. तेथे सकाळी फिरायला येणाऱ्या काही लोकांचा वाढदिवस आहे. तुम्ही आलात तर त्या लोकांना आनंद होईल. उपमुख्यमंत्र्यांनी वयोवृद्ध माणसांचा सन्मान, सत्कार केला पाहिजे. सकाळी पाच वाजता ते माझ्या बंगल्यावर येऊन थांबले होते. निघायचा नियोजित कार्यक्रम सकाळी सहा वाजता होता. आठ वाजेपर्यंत सगळ्या वयोवृद्ध माणसांमध्ये ते मला फिरवत होते. मी एक गोष्ट बघितली, तेथील अनेक वयोवृद्ध माणसांपैकी कोणीही त्यांचे नातेवाईक नव्हते, ते त्यांच्या परिसरात राहणारे नव्हते. पण कोणीही भारावून जावे एवढ्या परक्या घरातील वयोवृद्ध माणसांचे प्रेम त्यांनी मिळविले. राजकारणामध्ये ते वावरले. अनेक लोक वावरतात. ते अनेकांना शत्रू करून घेतात. या सभागृहात आपली मते मांडताना त्यांनी ठामपणा सोडला नव्हता, आपली भूमिका बदलली नव्हती. हे सगळे करताना ते अजातशत्रू राहिले. पाठिमागून वार करण्याची भूमिका त्यांनी कधी स्वीकारली नव्हती. शिवसेनेसारख्या पक्षात असून सुध्दा, सक्रिय नेते असले तरी सुध्दा ते एक अजातशत्रू व्यक्तिमत्व होते. प्रदीर्घ काळ या सदनाचे सदस्य म्हणून त्यांनी काम केले होते. नेहमीच आपण बघतो, आपल्या सदनामध्ये एक प्रथा आहे, दिवंगत आणि माजी सदस्यांना आपण श्रद्धांजली वाहतो आणि काही काळासाठी सभागृहाचे कामकाज थांबवून पुन्हा आपण कामकाज सुरु करतो. नियम जरी असला तरी काही वेळा भावना सुध्दा तितक्याच महत्त्वपूर्ण आणि प्रभावी असतात. चार-सहा

..2..

श्री.आर.आर.पाटील.....

महिन्यापूर्वी झालेल्या मुंबई पदवीधर मतदारसंघाच्या निवडणुकीच्या वेळी त्यांनी स्वतःहून घोषित केले होते की, मी निवडणूक लढविणार नाही.

सभापती महोदय, त्यांनी तो निर्णय घेतला नसता तर कदाचित ते या सदनाचे सदस्य होऊ शकले असते. थोडीशी नियमाला बगल देऊन सदनाच्या दोन्ही बाजूच्या सदस्यांच्या भावना लक्षात घेऊन मी विनंती करतो आणि प्रस्ताव मांडतो की, कै.प्रमोद सच्चिदानंद नवलकर यांच्याबद्दल आदर व्यक्त करण्यासाठी शोक प्रस्ताव संमत झाल्यानंतर आजचे कामकाज स्थगित करावे. मी राज्यातील तमाम जनतेच्या वतीने त्यांना श्रद्धांजली अर्पण करतो.

..3..

श्री.पांडुरंग फुंडकर (विरोधी पक्षनेता) : सभापती महोदय, सभागृहाचे नेते माननीय उपमुख्यमंत्री श्री.आर.आर.पाटील यांनी श्री.प्रमोद सच्चिदानंद नवलकर, माजी विधानपरिषद सदस्य आणि माजी मंत्री यांच्या दुःखद निधनाबद्दल जो शोकप्रस्ताव याठिकाणी मांडला आहे त्यावर माझ्या भावना व्यक्त करण्यासाठी मी याठिकाणी उभा आहे.

सभापती महोदय, काल संध्याकाळी श्री.प्रमोद नवलकर यांच्या निधनाची बातमी ईटीव्हीवर ब्रेकिंग न्यूजमध्ये मी वाचली आणि मला एक प्रकारे धक्काच बसला. याचे कारण महिन्याभरापूर्वी विधीमंडळाच्या एका बैठकीसाठी मी विधानभवनात आलो असताना काही कामाच्या निमित्ताने ते विधानभवनात आले होते.

(नंतर श्री.जुन्नरे...

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

श्री. पांडुरंग फुंडकर.....

मी त्यांना विनंती केली की, साहेब, आपण विधान भवनातील माझ्या ऑफिस मध्ये या. माझी विनंती त्यांनी मान्य केली आणि ते माझ्या ऑफिसमध्ये आले व जवळ जवळ 20 मिनिटे थांबून आम्ही चर्चा केली. मला असे कधीही वाटले नव्हते की, नवलकर साहेब इतक्या लवकर आम्हाला सोडून जातील. सभापती महोदय, मी जेव्हा प्रथम या सभागृहात आलो होतो त्यावेळेस आपणच मला त्यांच्याजवळ बसण्याची संधी दिली होती. विधान परिषदेत मला त्यांच्या जवळ बसण्याची चार वर्षे संधी मिळाली होती. चार वर्षे त्यांच्या सोबत काम करीत असतांना या सभागृहाच्या प्रथा, पंरपरा, कामकाजाची पध्दत यांसदर्भात त्यांनी मला सतत मार्गदर्शन केले होते. अनेक वेळेला माहिती सांगून त्यासंदर्भात मी माझे मत सभागृहात व्यक्त करावे अशा सूचना ते मला नेहमी देत असत. एका मार्गदर्शकाप्रमाणे 4 वर्षात त्यांनी मला अनेक गोष्टी सांगितल्या, सूचिविल्या आणि त्याप्रमाणे मी वागण्याचा प्रयत्न केला. माझा आणि कै. नवलकर साहेबांचा संबंध गेल्या 15 वर्षापूर्वीपासूनचा होता, परंतु गेल्या चार वर्षात त्यांचे आणि माझी घनिष्ट संबंध आले. त्यांचे व्यक्तिमत्व अनोखे होते. त्यांचे मी अनेक गुण जवळून पाहिलेले आहे. मी या ठिकाणी सभागृहाचा वेळ घेणार नाही परंतु कै. नवलकर साहेबांचे व्यक्तिमत्व असे होते की, त्यांच्याकडे या सदानाचा प्रत्येक सन्माननीय सदस्य आदराने बघत असे. कै. प्रमोद नवलकर साहेबांचे निधनाचे वृत्त समजताच आपल्याच नातेवाईकांपैकी कोणी तरी गेले असल्याची अनेकांची भावना झालेली आहे, इतके ते आपल्या सर्वांमध्ये मिळून मिसळून गेले होते.

सभापती महोदय, गेल्या काही महिन्यांपासून ते आजारी होते. तशाही अवस्थेत ते काठीचा आधार घेत सभागृहात येत असत आणि सभागृहातील प्रश्नोत्तरापासून विधेयकांपर्यंतच्या सर्व चर्चेमध्ये भाग घेत असत. प्रश्नोत्तरे असो, लक्षवेधी सूचना असो, प्रस्ताव असो वा विधेयके असोत सर्व आयुधांचा प्रभावीपणे वापर करण्याची त्यांची हातोटी होती.

प्रश्नोत्तराच्यावेळी तर ते असे काही प्रश्न विचारीत की, मंत्रीमंडळातील मुख्य मंत्रीही गडबडून जात. विधानपरिषदेत त्या वेळच्या गृहनिर्माण मंत्र्यांना त्यांनी विचारलेला एक प्रश्न मला अजूनही आठवतो, मुंबईतील मोडकळीस आलेल्या एका चाळीच्या पुनर्बांधणीचा तो प्रश्न होता. "चाळींची दोनदा पुनर्बांधणी झाली आहे, कोणताही भाग धोकादायक अवस्थेत नाही.

श्री. पांडुरंग फुंडकर....

फक्त चाळीतील 92 मो-या नादुरुस्त आहेत, त्या दुरुस्त करून घेतल्या जातील," असे मंत्री महोदयांनी लेखी उत्तरात नमूद केले होते. या मो-या नादुरुस्त आहेत, मग त्याची दुरुस्ती कधी करणार अशा प्रकारचा एखादा प्रश्न आपल्यापैकी कोणी विचारला असता परंतु त्यावेळी नवलकरांनी केलेला प्रतिप्रश्न मोठा मार्मिक होता. त्यांनी विचारले, "92 मो-या नादुरुस्त आहेत आणि चाळींची पुनर्बांधणी करण्याची आवश्यकता नाही असे लेखी उत्तरात जे नमूद करण्यात आलेले आहे ते कोणत्या तांत्रिक ज्ञानावर आहे ?" नवलकरांच्या या प्रतिप्रश्नाने मंत्री महोदय गडबडून गेले. उत्तर कोणत्या तांत्रिक ज्ञानावर आधारित आहे. याचे उत्तर ते काय देणार ? नवलकर एवढ्यावरच थांबले नाहीत त्यांनी पुन्हा प्रश्नांचा भडीमार केला, त्या चाळीत एकूण खोल्या किती आहेत ? 92 मो-या नादुरुस्त म्हणजे किती टक्के नादुरुस्त मो-या आहेत ? त्या किती कालावधीत दुरुस्त होणार ? असे एकापाठोपाठ एक चार पाच प्रश्न ते अशा धडाक्यात विचारीत की मंत्री महोदयांची उत्तरे देतांना तारांबळ उडे. काही वेळा उत्तर माहीत असून देखील नवलकर साहेबांच्या प्रश्नांच्या भडीमाराने मंत्री उत्तर देऊ शकत नव्हते आणि या प्रश्नांच्या वेळी माननीय मंत्रीमहोदयांची झालेली तारांबळ मी माझ्या डोळयासमोर बघितलेली आहे. त्यांच्या या कार्यशैलीमुळेच त्यांना विधानमंडळातील शिवसेनेची तोफ म्हणून संबोधले जाई. सन 1988, 1994, 2000 असे तीन वेळा ते विधान परिषदेत पदवीधर मतदार संघातून निवडून आले व या तीनही टर्ममध्ये त्यांनी आपल्या घणाघाती वक्तृत्वाने विधानपरिषद गाजविली तर सन 1972 मध्ये गिरगाव मतदार संघातून विधानसभेचे सदस्य म्हणून निवडून येऊन तेही सभागृह गाजविले, दोन्ही सभागृहात आपल्या कर्तृत्वाची छाप त्यांनी उमटवली होती. शिवसेनेच्या जन्मापासून पहिल्या फळीतील नेते म्हणून त्यांची ओळख उभ्या महाराष्ट्राला होती. त्यांच्यामध्ये कर्मठ कार्यकर्ता, विचाराशी कधीही तडजोड न करणारा कार्यकर्ता असे गुण मी त्यांच्यामध्ये पाहिले होते. शिवसेनेला त्या काळात अनेक चढउतार पहावयास मिळाले होते. त्यावेळेस शिवसेनेला माननीय भुजबळ साहेबांच्या माध्यमातून, माननीय नारायण राणे यांच्या माध्यमातून धक्के मिळाले होते परंतु ते आधारस्तंभासारखा एक कर्मठ कार्यकर्ते होते. त्यांनी विचाराशी कधीही तडजोड केली नाही, हा त्यांच्यातील गुण आम्ही बघितला आहे. सतत 50 वर्षे सामाजिक आणि राजकीय जीवनामध्ये

21-11-2007

(असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही)

C-3

SGJ/ SBT/ MMP/

12:10

श्री. पांडुरंग फुंडकर....

कार्यरत असण्याचा फायदा त्यांनी समाजाला करून दिलेला आहे. त्यांनी आपल्या अंगभूत गुणांचे लेखक म्हणून, पत्रकार म्हणून, साहित्यिक म्हणून प्रदर्शन केलेले आहे.

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

श्री.पांडुरंग फुंडकर.....

माननीय उपमुख्यमंत्री श्री.आर.आर.पाटील यांनी सांगितले की, त्यांनी 50 पुस्तके लिहिले होती. दैनिक नवशक्ती या वृत्तपत्रात त्यांनी सातत्याने 49 वर्षे "भटक्याची भ्रमंती" हे स्तंभ लेखन केले. त्याची वर्ल्ड रेकॉर्ड म्हणून नोंद झालेली आहे. त्यांना 'उत्कृष्ट संसदपटू' म्हणून पुरस्कार देखील मिळाला होता. त्यांचा स्वभाव मर्म विनोदी कोट्या करण्याचा होता. त्यांच्या या मर्म विनोदी कोट्या करण्याच्या स्वभावामुळे संपूर्ण सभागृह खळखळून हसत असे. सरकारला नामोहरण कसे करायचे हे त्यांच्याकडून शिकण्यासारखे होते. विधान भवनातील सुरक्षा व्यवस्था किती चांगल्या दर्जाची आहे हे दाखवून देण्यासाठी त्यांनी मुंबईतील सभागृहात 'रिव्हॉल्व्हर' आणले आणि सुरक्षा व्यवस्थेचे वाभाडे एका कृतीतून संपूर्ण महाराष्ट्राला दाखवून दिले होते.

सभापती महोदय, मला आजही आठवते की, दारुची लायसन्स कशा पध्दतीने दिली जातात ते त्यांनी उदाहरणासह सभागृहात दाखवून दिले होते. मोहनदास करमचंद गांधी या नावाचे दारुचे लायसन त्यांनी सभागृहात दाखविले तेव्हा संपूर्ण सभागृह अवाक झाले होते. मोहनदास करमचंद गांधी यांच्या नावाने दारुचा परवाना मिळवून त्यांनी या क्षेत्रात किती आंधळेपणाने कामे केली जातात याकडे सभागृहाचे लक्ष वेधले होते. सरकारच्या चुकीच्या कृतीचे ते अशाप्रकारे वाभाडे काढत असत. प्रमोद नवलकर हे एक प्रतिभावंत व अष्टपैलू लेखक होते. उत्कृष्ट संसदपटू होते. पक्षाचे निष्ठावान कार्यकर्ते होते. ते आदर्श लोकप्रतिनिधी आणि खऱ्या अर्थाने लोकशाहीचे पहारेकरी होते. त्यांनी लिहिलेले भ्रमंती आणि चालता बोलता ही दोन्ही सदरे मी नेहमीच वाचत असतो. लोकशाहीचे खरे पहारेकरी कोणाला म्हणावयाचे असेल तर ते प्रमोद नवलकर यांना म्हणावे लागेल. प्रमोद नवलकर यांच्या जाण्यामुळे शिवसेना पक्षाचे नव्हे तर संपूर्ण महाराष्ट्राचे नुकसान झालेले आहे. संसदीय कार्यपध्दतीमध्ये लोकप्रतिनिधी कसा असावा याचा आदर्श त्यांच्याकडून घेण्यासारखा आहे. असा एक प्रतिभावंत लेखक व आदर्श लोकप्रतिनिधी काल आपल्यातून निघून गेलेला आहे. सभागृहाच्या नेते व उपमुख्यमंत्री श्री.आर.आर.पाटील यांनी त्यांच्या निधनाबद्दल जो शोकप्रस्ताव मांडलेला आहे त्यास पाठिंबा देता आणि विरोधी पक्षाच्या वतीने मी त्यांना आदरांजली अर्पण करतो. प्रमोद नवलकर यांना श्रद्धांजली अर्पण केल्यानंतर 'खास बाब' म्हणून सभागृहाचे कामकाज स्थगित करावे अशी भावना माननीय उपमुख्यमंत्र्यांनी व्यक्त केली त्यास मी पाठिंबा देता आणि माझे भाषण पूर्ण करतो.

..2..

प्रा.बी.टी.देशमुख (अमरावती विभाग पदवीधर) : सभापती महोदय, या सभागृहाचे नेते आणि माननीय उपमुख्यमंत्री श्री.आर.आर.पाटील यांनी मांडलेल्या शोक प्रस्तावावर बोलण्यासाठी मी उभा आहे.

आपल्या अभ्यासपूर्ण भाषणाने, नेमक्या आणि अचूक प्रश्नांनी अनेक काळ सभागृह गाजविणारे आमचे सहकारी श्री.प्रमोद नवलकर काल आपल्यातून निघून गेले. श्री.प्रमोद नवलकर सत्तेमध्ये कमी आणि फार काळ विरोधी पक्षात होते. माननीय विरोधी पक्ष नेते श्री.पांडुरंग फुंडकर यांच्याप्रमाणे त्यांनी अनेक सदस्यांना मार्गदर्शन केल्याचे मी पाहिलेले आहे. सुरुवातीच्या काळात या सभागृहात शिवसेना पक्षाचे सदस्य फार कमी होते. जेमतेम तीन-चार सदस्य होते. आज त्या मानाने मोठ्या संख्येने आहेत. त्यावेळी शिवसेना पक्षातर्फे श्री.प्रमोद नवलकर, श्री.मनोहर जोशी आणि श्री.वामनराव महाडीक होते. त्यांच्या पक्षाची सदस्य संख्या कमी असली तरी ही त्रिमूर्ती संपूर्ण सभागृह हालवून सोडायची. या त्रिमूर्तीना प्रश्नांबाबत बिनचूक माहिती असायची. त्यामुळे त्यांनी विचारलेल्या नेमक्या व मार्मिक प्रश्नांमुळे मंत्रिमहोदयांना त्या प्रश्नाची सोडवणूक करण्यावाचून गत्यंतर राहत नसे. श्री.प्रमोद नवलकर हे नागरी भागातील प्रश्न आणि त्यातल्या त्यात मुंबई शहराचे प्रश्न अतिशय पोडतिडकीने मांडत असत. नगर विकास मंत्री मुंबईतील असेलच असे नाही. त्यामुळे त्यांना देखील मुंबईतील बारीकसारीक प्रश्नांची माहिती नसायची. पण ही त्रिमूर्ती आपल्या अभ्यासपूर्ण भाषणांनी बारीकसारीक प्रश्नांची माहिती विचारून मंत्र्यांवर हल्ला करीत असत. त्यामध्ये श्री.प्रमोद नवलकर यांचा हल्ला अतिशय बोचरा राहत असे. विनोद करायचा पण कोणालाही न दुखवता, हल्ला करायचा पण त्या प्रश्ना पुरताच. मी पाहिलेले आहे की, ते कितीही टोकाचे बोलले तर त्यांच्या विषयी कोणालाही राग येत नसे. त्यांच्यात एक निर्मळपणाचा मिशकीलपणा होता. त्यांचा हा मिशकीलपणा त्यांच्या वागण्यातून, बोलण्यातून आणि कृतीतून दिसून येत असे.

सभापती महोदय, मला एका गोष्टीचा उल्लेख पाहिजे की, सभागृहात जी बंधने पाळणे आवश्यक आहेत, ते ती अत्यंत काटेकोरपणे पाळत असत. मला अनेकदा असे वाटते की, कै.बाळासाहेब भारदे यांच्या मताप्रमाणे आदर्श लोकप्रतिनिधी कोण आहे असे विचारले तर मनासमोर निर्विवादपणे पहिले नाव प्रमोद नवलकर यांचे येते.

यानंतर श्री.पुरी....

प्रा. बी.टी.देशमुख....

"वार करावा पण वैर करू नये" प्रमोद नवलकरांनी अनेकांवर अनेक वार केले, अनेकांचे वाभाडे काढले, परंतु सत्ताधारी पक्षाच्या सदस्यांच्या मनामध्ये, खुद्द त्या मंत्र्यांच्या मनामध्ये त्यांच्या विषयी रागाची, तिरस्काराची भावना मी कधीही पाहिलेली नाही. त्यांच्या मनामध्ये तर ती गोष्ट कधीच नसे. "दुजाभाव सभागृहामध्ये दाखवताना बंधूभावाची भावना कधी सोडता कामा नये" हा जो मंत्र बाळासाहेबांनी दिला, तो प्रमोद नवलकरांनी आपल्या संसदीय कारकीर्दीमध्ये अतिशय उत्तम रितीने गिरवला. "बहुमत आहे म्हणून बेपर्वाई नको आणि अल्प मत आहे म्हणून दांडगाई नको" याचे मूर्तीमंत उदाहरण म्हणजे प्रमोद नवलकर. ते सत्ताधारी पक्षात गेले व सुधीरभाऊंना अपघात झाल्यामुळे काही दिवस त्यांच्याकडे शिक्षण खाते आले. एके दिवशी सकाळी मला त्यांचा फोन आला व त्यांनी मला विचारले की, आज तुम्ही सभागृहामध्ये कोणकोणते प्रश्न विचारणार आहात ? ते सांगितले तर मला तयारी करून येण्यास बरे पडेल. खरे म्हणजे, त्यांना तयारी करण्याच्या दृष्टीने कोणालाही फोन करण्याची गरज नव्हती. परंतु मंत्री झाल्यानंतरही अशाप्रकारचा मिशकीलपणा खिशात घेऊन चालणे यालासुद्धा फार मोठेपणा लागतो. ते काही प्रश्नांची उत्तरे देण्यास कमी पडत होते अशातला भाग नव्हता, परंतु त्यातल्या त्यात एखाद्या सदस्याची फिरकी घेता यावी म्हणून त्यांनी त्या सकाळी माझीच निवड केली होती. हे सांगताना मला एक गोष्ट दिसून येते ती अशी की, सत्ताधारी झाल्यानंतरही आपण या या जागेवर आहोत, आपण काही दिवसांचे पाहुणे आहोत व हा पाहुणा चांगल्या घरातील होता असे लोकांनी म्हटले पाहिजे, याची जाणीव मनामध्ये सतत जागती ठेवण्याचे जे अंग नवलकरांमध्ये होते ते मला असामान्य वाटते. हा त्यांचा गुण सभागृहातील अनेक सन्माननीय सदस्यांना जेवढा स्वीकारता येईल तेवढा त्यांनी स्वीकारला पाहिजे, असे मला वाटते. ते इतके हजरजबाबी होते की, त्यांच्या हजरजबाबीपणामुळे त्या प्रश्नास तर न्याय मिळतच असे, परंतु सभागृहामध्येसुद्धा दोन्ही बाजूच्या सदस्यांमध्ये प्रसन्नचित्तवृत्ती निर्माण होत असे. एकदा प्रश्न आवरण्याच्या घाईमध्ये असणाऱ्या माननीय सभापतींना ते म्हणाले की, एकएका वाक्यात तरी मला प्रश्न विचारू द्या. त्यावेळी समोर माननीय विलासराव देशमुख हे मंत्री होते व माननीय जयंतराव टिळक हे सभापती होते. सभापतींनी त्यावर त्यांना सांगितले की, ठीक आहे, मी आपल्याला एका वाक्यात प्रश्न विचारण्यास परवानगी देतो, परंतु आपण एका वाक्यानंतर जर दुसरे वाक्य उच्चारले तर मी आपल्याला खाली बसवेन.

..2....

प्रा. बी.टी.देशमुख.....

त्यानंतर त्यांनी एका वाक्यामध्ये प्रश्न विचारले. ते एकएका वाक्यामध्ये प्रश्न विचारायचे व विलासराव देशमुखही एका वाक्यामध्येच उत्तर द्यायचे. त्यावेळच्या सभागृहातील प्रोसिडींगमधील हा प्रकार आज जरी आपण वाचला तरी दोघांच्याही हजरजबाबीपणाचा हा एक उत्तमातला उत्तम दाखला असल्याचे आपल्याला पहावयास मिळेल. त्यानंतर 4-5 मिनिटांनी टिळक साहेबांनाच दम लागला व ते म्हणाले की, आता हे थांबवा, मी ही कुस्ती बरोबरीत सोडवत आहे. अशाप्रकारचे त्यांनी सभागृहात काढलेले उद्गार आहेत. म्हणजे सभागृहाच्या कामकाजामध्ये इतक्या अन्यजणी सहभागी होण्याचा हा दुर्मिळ गुण नवलकरांकडून प्रत्यक्ष पहायला मिळाला. वर्गात शिकवत असतात, परंतु वर्गातील शिकवणे वेगळे आणि सभागृहामध्ये जे प्रत्यक्ष घडते ते जिवंत दर्शन पहायला मिळणे वेगळे. यासंदर्भातील परिणाम जसा अनेकांच्या मनावर झाला, तसा तो आमच्या मनावरसुद्धा झाला. माननीय मनोहर जोशी, वामनराव महाडिक व प्रमोद नवलकर या तिघांमध्ये जशी संयुक्त लढाई होत असे... पुढे ती निरनिराळ्या कारणांनी फुटली. परंतु त्या दोन-तीन वर्षांमध्ये मी जे पाहिले, तसे दृश्य मला कधीही पहायला मिळाले नाही. एकएकटे सदस्य काम करताना मी पाहिलेले आहेत, सामाईकपणे काम करणारेही सदस्य मी पाहिलेले आहेत. परंतु एखाद्या प्रश्नाची बिनचूक माहिती... म्हणजे एकाने धरले की दुस-याने सोडले व दुसऱ्याने सोडले की तिसऱ्याने धरले....आणि तिघांनीही धरले तर....तिघेही ज्यावेळी उभे राहून मंत्री महोदयांना प्रश्नाचे उत्तर का देत नाहीत ? असे विचारायचे त्यावेळी समोरचे मंत्री महोदय निरुत्तर व्हायचे. वृत्तपत्रामध्ये स्तंभ चालवणारे पुष्कळ लोक आहेत. परंतु इतके वर्षे तो चालवून लोकांना तो वाचावा वाटणारे फार दुर्मिळ लोक आहेत, त्यातील प्रमोद नवलकर हे एक आहेत. त्यांच्या नावाची नोंद लिम्का वर्ल्ड रेकॉर्डमध्ये तर आहेच, परंतु त्यांचे ते मिशकील लिहिणे म्हणजे....त्यावेळी मुद्दाम लोक नवशक्ती पेपर वाचत असत. एखादा लहानसा जरी विषय त्यांना सूचला तरी ते त्यातून पदरातून पदर, पदरातून पदर...म्हणजे आपण डोळ्यांनी ज्या गोष्टी पाहतो, त्याच गोष्टी ते लिहायचे, पण कल्पकतेने.

नंतर श्री.रोझेकर....

प्रा.बी.टी.देशमुख.....

ते काही वेगळे लिहायचे असेही नाही, तुम्ही-आम्ही पाहतो तेच लिहायचे, परंतु लेखणीवर साक्षात सरस्वतीची कृपा होती, या माध्यमातून एक असामान्य देणगी त्यांना मिळाली होती, असे म्हटले तर नवल होणार नाही. अनेक काळ ते या सभागृहामध्ये होते. त्यांची संसदीय कारकीर्द त्यांनी उत्तम कामगिरीने बजावली. अतिशय समृद्ध असे जीवन त्यांना जगण्यास मिळाले. त्यांच्या जाण्याने आपल्या मनाला हुरहुर लागली आहे ती न विसरता येण्यासारखी आहे. मी त्यांना मनापासून श्रद्धांजली अर्पण करतो. त्याचप्रमाणे सन्माननीय उपमुख्यमंत्र्यांनी मांडलेल्या सूचनेला सहमती व्यक्त करतो आणि थांबतो.

...2.....

श्री.जयंत प्र.पाटील (विधानसभेने निवडलेले) : सभापती महोदय, सन्माननीय उपमुख्यमंत्री, श्री.आर.आर.पाटील यांनी सभागृहात जो शोकप्रस्ताव मांडला आहे त्याला पाठिंबा देण्यासाठी मी उभा आहे. दिवंगत प्रमोद नवलकर हे राजकारणीपेक्षा साहित्यिक व्यक्तिमत्व होते. ते उत्कृष्ट लेखक होते. त्यांनी त्यांच्या राजकीय आयुष्याला प्रजासमाजवादी पक्षापासून सुरुवात केली. शिवसेना पक्ष स्थापनेला त्यांनी शिवसेना पक्षात प्रवेश करून एकाच पक्षात राहण्याचे एक मोठे योगदान दिले. राजकारणामध्ये एका पक्षामध्ये काम करणे कठीण आहे. असे असतांना शिवसेनेसारखी संघटना स्वतःच्या लेखणीने वाढविण्याचे काम दिवंगत प्रमोद नवलकर यांनी प्रामाणिकपणे संपूर्ण आयुष्यभर केले.

सभापती महोदय, मूळ मुंबईकर कोण, मुंबईचे मालक कोण ? आज मुंबईत सर्व देशातील, प्रदेशातील लोक स्थायिक झाले आहेत. पण या मुंबईचे मूळ मालक 'पाठारे-प्रभू' आणि 'कोळी' हे आहेत. दिवंगत प्रमोद नवलकर हे देखील 'पाठारे-प्रभू' आणि त्यादृष्टीने मुंबईचे मूळ मालक, मुंबईकर. खरे मालक म्हणून ही मुंबई, मुंबईकरांची राहिली पाहिजे, यासाठी त्यांनी आयुष्य वेचले.

सभापती महोदय, 'भटक्याची भ्रमंती' ही त्यांची गाजलेली लेखमाला. पूर्वीच्या काळी, म्हणजे आम्ही ज्यावेळी तरुण होतो, युवक संघटनेमध्ये काम करीत होतो त्या काळात आजच्या इतकी मनोरंजनाची साधने नव्हती. त्याकाळी वाचन हे मनोरंजनाचे प्रमुख साधन होते. वर्तमानपत्र घेतल्यानंतर प्रथम 'भटक्याची भ्रमंती' वाचणे हे आमचे नित्यकर्म होते. त्यामधून देशात, राज्यात काय चालले आहे याचा सगळा ऊहापोह होत असे.

सभापती महोदय, ज्यावेळी प्रथम मी या सभागृहात प्रवेश केला त्यावेळी मी लायब्ररीमध्ये गेलो आणि त्याठिकाणी प्रमोद नवलकर यांची काही ऐतिहासिक भाषणे वाचून काढली. एकदा एका मंत्री महोदयांनी प्रमोद नवलकर यांना सांगितले की, पाच मिनिटांमध्ये हे विधेयक पास करावयाचे आहे. त्यावर त्यांनी सांगितले की, सकाळपर्यंत हे सभागृह चालणार आहे. या त्यांच्या बोलण्यावर कोणाचाही विश्वास बसला नाही, हे शक्य नाही, असेच सर्वांना वाटत होते. परंतु, दुस-या दिवसाचा सूर्य उगवेपर्यंत त्या बिलावर बोलण्याचा ऐतिहासिक विक्रम प्रमोद नवलकर यांनी त्यावेळी नोंदविला. प्रमोद नवलकर यांनी अनेक ऐतिहासिक भाषणे केली आहेत.

..3.....

श्री.जयंत प्र.पाटील.....

सभापती महोदय, आम्ही प्रथमच या सभागृहाचे सदस्य झालो होतो त्यावेळी प्रमोद नवलकर यांनी सभागृहात कसे वागले पाहिजे, कसे काम केले पाहिजे, हे शिकविले. आपल्या सगळ्यांना हे माहिती आहे की, या सभागृहात माननीय मुख्यमंत्री, माननीय उपमुख्यमंत्री, माननीय उपसभापती व माननीय विरोधी पक्षनेते यांची आसने राखून ठेवण्यात आली आहेत. मी सुरुवातीला आलो आणि त्या ठिकाणी जाऊन बसलो. त्यावेळी त्यांनी मला जवळ बोलाविले आणि या आसनांवर बसायचे नाही, ही आसने राखून ठेवलेली आहेत, असे सांगितले. न रागवता, अतिशय मृदू शब्दात ते नवीन सभासदांना मार्गदर्शन करायचे. कधी एखाद्या नवीन सदस्याची काही चूक झाली तर त्याला मार्मिकपणे, मिशकीलपणे समजावून सांगण्याचे काम ते करीत असत.

सभापती महोदय, एक साहित्यिक, पत्रकार आणि स्वच्छ चारित्र्याचा राजकारणी आपल्यातून गेला आहे. मी माझ्यावतीने आणि माझ्या पक्षाच्या वतीने त्यांना भावपूर्ण श्रद्धांजली अर्पण करतो आणि माझे दोन शब्द पूर्ण करतो.

यानंतर श्री.बोरले.....

श्री.अरुण गुजराथी (महाराष्ट्र विधानसभा सदस्यांद्वारा निर्वाचित) : सभापती महोदय, कै.प्रमोद नवलकर यांना श्रद्धांजली वाहण्यासाठी मी उभा आहे. एक निर्मळ असे व्यक्तिमत्व, निर्लेप असे व्यक्तिमत्व, निष्कांचन असे व्यक्तिमत्व, निर्गवी असे व्यक्तीमत्व कै.प्रमोद नवलकर यांचे होते. ते एका पक्षाचे होते असे कोणीच मानले नाही. एक सर्व पक्षीय आदर्श पुरुष, आदर्श राजकारणी म्हणून त्यांच्या संदर्भातील भावना व्यक्त करतांना मघाशी उपमुख्यमंत्री श्री.आर.आर.पाटील यांनी सांगितले की, अजातशत्रू म्हणून ते राजकारणात वावरले. ते साहित्यिक होते, पत्रकार होते, राजकारणी होते. पण त्यापेक्षाही ते महामानव होते. माणूसकीने ओथंबलेला माणूस म्हणून त्यांचे वर्णन करावे लागेल. मी मंत्री असतांना सकाळी 7.30 वाजता मला त्यांचा फोन आला. त्यांनी मला सांगितले की, अरुणभाई कळण्याची भाकरी तयार ठेवा, मला खानदेशी ठेचा आणि कळण्याची भाकर आवडते. मला आश्चर्य वाटले. त्या आधी त्यांचा आणि माझा फारसा परिचय नव्हता. पण कसा हा माणूस, सर्वांवर प्रेम करणारा असा हा माणूस होता. त्यांच्या जीवनातील चार-पाच घटना मी सांगणार आहे. सन्माननीय सदस्य प्रा.बी.टी.देशमुख त्यावेळी सभागृहात हजर होते. कै.प्रमोद नवलकर यांनी विधानपरिषदेमध्ये पिस्तूल आणले आणि ते सभापतींना दाखविले. राज्यमंत्री म्हणून मी उत्तर देण्यासाठी उभा राहिलो. त्यावेळी एका सन्माननीय सदस्याने कविता केली होती. ती कविता मला पूर्ण आठवत नाही. त्यातील चार ओळी मला आठवतात. त्या मी येथे विशद करतो.

"प्रमोदांनी प्रमाद केला,
नवलकरांनी नवल केले,
पिस्तूल सभागृहात आणले,
सुरक्षा व्यवस्थेचे 12 वाजले."

त्यांनी पिस्तूल कोठून आणले, कसे आणले, हा माणूसच वेगळा. रात्री-दिवसा भ्रमंती करुन पत्रकाराने माहिती कशी काढावी हे त्यांना चांगले माहित होते. घटना कोठे घडली, कशी घडली, कोणी घडविली, का घडली याचा ते शोध घेत असत. त्यांच्या पत्रकारितेतील दोन बाबी मला आवडतात. एक म्हणजे शोधपत्रकारिता आणि दुसरी म्हणजे बोधपत्रकारिता. त्यांच्या इतकी शोधपत्रकारिता क्वचित कोणी केली असेल. रात्रीच्या वेळी या गल्लीतून त्या गल्लीत ते फिरत

..2...

श्री.अरुण गुजराथी .....

असत. कोठे काय घडते याचा ते शोध घेत असत. मला असे वाटते की, त्यांच्या लेखणीचा केंद्रबिंदू दुर्लक्षित माणूस, उपेक्षित माणूस, वंचित माणूस, तळागाळातील माणूस होता. जो माणूस कोणालाच सापडला नाही त्या माणसाला शोधण्याचा प्रयत्न त्यांच्या लेखणीतून त्यांनी केला. त्यांनी असे म्हटले होते की, वाईट प्रवृत्ती जो पर्यंत आडव्या होत नाहीत तोपर्यंत माझी लेखणी उभी राहिल. ते प्रांजळपणे बोलत असत. एके दिवशी दुपारी 2.00 वाजता मला त्यांचा फोन आला. त्यांनी मला असे सांगितले की, दुपारी 4.00 वाजता कार्यक्रम आहे. तुम्ही प्रचारासाठी निमंत्रित केलेले माझे पाहुणे येणार नाहीत. मग मी त्यांना सांगितले की, तुम्ही या. मला तुमची गरज आहे. माझ्या मतदारसंघात ते प्रचारासाठी आले. त्यांनी प्रचारात असे सांगितले की, अरुण गुजराथी हा माणूस चांगला आहे. परंतु त्यांचा पक्ष वाईट आहे. त्या वाईट पक्षाला आधी काढा. मी एका तासाने त्यांना फोन केला. त्यावेळी ते मला असे म्हणाले की, मी असे बोललो का ! तू तुझे चालू दे. आम्ही आमचे चालू देतो. दुस-या पक्षात सुध्दा चांगली माणसे आहेत, हे सांगण्यासाठी सुध्दा चांगले मन लागते. या पद्धतीने बोलणं आणि व्यासपीठावर बोलणं हे तितकं सोपं नाही. मला अजूनही टाईम्स ऑफ इंडिया आणि इंडियन एक्सप्रेस या वृत्तपत्रात आलेले वर्डली ड्युएल आठवतात. त्यावेळी ते प्रश्न विचारत होते आणि आपले आजचे मुख्यमंत्री श्री.विलासराव देशमुख त्यांच्या प्रश्नांना उत्तर देत होते. मी आपल्याला विनंती करीन की, आपण हे वर्डली ड्युएल वाचावे. एक प्रश्न एक उत्तर, एक प्रश्न एक उत्तर. एका मिनिटात 30-35 प्रश्न आणि त्या प्रश्नांची उत्तरे झाली होती. यासाठी प्रश्न विचारणारा देखील हुशार असावा लागतो आणि उत्तर देणारा देखील हुशार असावा लागतो. त्यावेळी सभागृहातील इतर सदस्य देखील स्तब्ध होते. एकदा त्यांनी मला त्यांच्या घरी बोलावून घेतले आणि सांगितले की, माझ्याकडे ग्रंथसंपदा आहे. त्यातील काही पुस्तके मी तुम्हाला देणार आहे. मला त्या पुस्तकाचे नाव आठवत नाही. त्या पुस्तकामध्ये एक चॅप्टर होते. त्या चॅप्टरचे नाव होते टंबरेल.

यानंतर कु.जयश्री.....

श्री.अरुणभाई गुजराथी.....

त्यावर त्यांनी 30-35 पाने लिहिली की, त्याचा उपयोग कुठे कुठे होऊ शकतो म्हणजे, संडासला होतो आणि कुठे कुठे आणि कसा कसा होतो वगैरे. इतके सुक्ष्म निरीक्षण ज्याच्या जीवनात आहे तो जीवनात यशस्वी होतातच. त्यांच्या जीवनातील सुक्ष्म निरीक्षण अत्यंत महत्वाचे आहे. मुंबईतील अनेक रुग्णालये, शासकीय आणि महानगरपालिकेचे या सर्व रुग्णालयांकरिता कुठून तरी निधी उभा करावयाचा, पैसे उभे करावयाचे आणि त्यातून सुविधा निर्माण करावयाच्या आणि कोणाच्यातरी हस्ते त्या रुग्णालयामधील नवीन सुविधांचे उद्घाटन करावयाचे. मी विधानसभा अध्यक्ष असतांना ते एकदा माझ्याकडे आले आणि म्हणाले मोकळे आहात का ? मी म्हटले मोकळा आहे, मग म्हणाले की, चला माझ्यासोबत आणि मला कोण्या एका हॉस्पिटलमध्ये घेऊन गेले व म्हणाले की, या रुग्णालयांमध्ये लहान मुलांसाठी अमुक-अमुक व्यवस्था आहे आणि रुग्णांसोबत येणा-या पालकांना बसण्यासाठी ही व्यवस्था आहे आणि त्याचे उद्घाटन आपल्या हस्ते झाले पाहिजे. वास्तविक पाहता काय गरज आहे हे सगळे करण्याची परंतु या सर्व गोष्टींमधून त्यांची माणूसकी दिसून येते. मुंबईला मागच्या वेळी म्हणजे एकूण 6-7 वर्षांपूर्वी ऑल इंडिया स्पिकर्स कॉन्फरन्स झाली त्यावेळी नाना-नानी पार्कमध्ये ते मला घेऊन गेले, त्या पार्कमध्ये उपस्थित असलेले जे महिला व पुरुष होते ते केवळ पती पत्नीच नाहीत तर एकमेकांना साथ देणारे साथीदार आहेत. कारण त्यांच्यापैकी कोणी पांगळे तर कोणी आंधळे अशा प्रकारे वेगवेगळे अपंग होते. या लोकांच्या दृष्टीने कुठपर्यंत कै. प्रमोद नवलकरांचे जे नियोजन होते त्यावरून असे दिसून येते की, कै.प्रमोद नवलकर सर्वांना सोबत घेऊन जाणारा, अत्यंत धडाडीचा तसेच सर्वांना प्रेम देणारा माणूस आपल्यातून निघून गेलेला आहे. त्यामुळे फक्त शिवसेनेमध्येच पोकळी निर्माण झाली असे मी मानत नाही तर सर्व पक्षांमध्येच एक प्रकारे मोठी पोकळी निर्माण झालेली आहे. कै.प्रमोद नवलकर हे सांस्कृतिक खात्याचे मंत्री तर होतेच परंतु ते एक सुसंस्कृत व्यक्तिमत्व देखील होते. महाराष्ट्रातील राजकारणामध्ये त्यांची उणीव आपल्याला नेहमीच भासत राहिल. कै.प्रमोद नवलकर यांना मी माझी भावपूर्ण श्रद्धांजली अर्पण करून माझे दोन शब्द संपवितो.

....2

अॅड.अनिल परब (विधानसभेने निवडलेले) : सभापती महोदय, या सभागृहाचे नेते उप मुख्यमंत्री श्री.आर.आर.पाटील यांनी कै. प्रमोद नवलकर यांच्या दुःखद निधनाबद्दल जो शोक प्रस्ताव मांडलेला आहे त्याला पाठिंबा देण्यासाठी मी उभा आहे.

महोदय, काल संध्याकाळी या सभागृहाचे सन्माननीय सदस्य श्री.प्रमोद नवलकर यांच्या दुःखद निधनाची बातमी आली आणि आम्ही सर्व शिवसैनिक अत्यंत दुःखी आणि व्यथित झालो. मी शिवसैनिक म्हणून त्यांच्याबरोबर गेली अनेक वर्षे काम केले होते. तसेच, मी त्यांच्यासोबत काम करण्याची संधी ज्यावेळेला हद्दने पक्षाकडे मागितली त्यावेळेला पक्षाने देखील मला त्यांच्याबरोबर काम करण्याची संधी दिली आणि म्हणून कै.नवलकर यांना अतिशय ज्वळून ओळखण्याची आणि त्यांच्या बरोबर काम करण्याची संधी मला मिळाली. ज्यावेळेला मी विद्यार्थीदशेत होतो, त्यावेळी "भटक्यांची भ्रमंती","टपल्या आणि टिचक्या" अशी त्यांची पुस्तके वाचल्यानंतर त्यांच्याबरोबर काम करण्याची अतीव इच्छा माझ्या मनामध्ये उत्पन्न झाली होती. मी सक्रीय राजकारणात आलो त्यावेळी सर्वप्रथम कै.नवलकरांबरोबर काम करण्याची संधी मला मिळाली त्यामुळे त्यांच्या विविध गुणांचे दर्शन मला सतत होत राहिले. म्हणून आता या ठिकाणी ज्याप्रमाणे अनेक ज्येष्ठ सन्माननीय सदस्यांनी त्यांच्याबद्दलच्या भावना व्यक्त करतांना जे जे अनुभव सांगितले, जे प्रसंग सांगितले त्या सर्व गोष्टी मी अत्यंत ज्वळून अनुभवलेल्या आहेत. मी सिनेट सदस्य म्हणून त्यांच्याबरोबर काम केलेले आहे. पदवीधर निवडणुकींमध्ये ज्यावेळी मी त्यांच्याबरोबर निवडणूक प्रमुख काम केले, त्यावेळी ते मला म्हणावयाचे की, " अनिल, पदवीधरांची मते फक्त शिवसेनेची मतं म्हणून तू बघू नकोस, आपल्या पक्षाने नोंदणी केलेल्या पदवीधरांच्या व्यतिरिक्त देखील कमीत कमी 30-35 टक्के पदवीधर मला केवळ माझ्या प्रेमांमुळे मते देतील आणि तू माझ्या मतांविषयी मांडलेले गणित चुकेल." असे ते प्रत्येक निवडणुकीत मला म्हणावयाचे आणि खरंच मी त्यांच्या मतांविषयी मांडलेले गणित प्रत्येक निवडणुकीत चुकायचे. अशा प्रकारे कै.प्रमोद नवलकर यांनी आपला एक वेगळा अशा प्रकारचा ठसा या सभागृहावर आणि मुंबईवर देखील उमटविलेला आहे. वेगवेगळ्या क्षेत्रांमध्ये म्हणजे सामाजिक क्षेत्रामध्ये, सामाजिक कार्यामध्ये, साहित्यिक क्षेत्रामध्येही त्यांना वेळोवेळी पुरस्कार मिळाले.

सन 2004 साली ज्यावेळेला मी पहिल्यांदा आमदार म्हणून या सभागृहात निवडून आलो, त्यावेळी देखील पुन्हा एकदा मला कै.नवलकर यांच्याबरोबर काम करण्याची संधी मिळाली

....3

अॅड. अनिल परब ....

त्यावेळी मी त्यांना विचारले की, या सभागृहामध्ये काम कशा पध्दतीने करावे, यावर ते म्हणाले की, हे ज्येष्ठांचे सभागृह आहे, हे विचारवंतांचे सभागृह आहे त्यामुळे सगळ्यात पहिले तू असे समज की, तू ज्येष्ठ आणि विचारवंत आहेस. या दोन गोष्टी तू स्वतःला समजाविण्यास सुरुवात कर. तू वयाने छोटा आहेस, तुला काही कळत नाही, असे जर तू समजलास तर तुला येथे काम करता येणार नाही. हे त्यांचे बोलणे आजही माझ्या कानामध्ये घुमत आहेत. त्यांच्याबरोबर काम करतांना जे वेगवेगळे किस्से घडलेले आहेत.....

यानंतर श्री.गागरे.....

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

ॲड.अनिल परब.....

त्यापैकी एक किस्सा माननीय अर्थ व नियोजन मंत्री श्री.जयंत पाटील यांनी सांगितला तो असा की, श्री.प्रमोद नवलकर हे मुळ मुंबईकर होते. मुंबईच्या कोणत्याही प्रश्नावर श्री.प्रमोद नवलकर बोलले नाहीत असे कधी झाले नाही. विशेषतः गिरगावकर म्हणून त्यांना सार्थ अभिमान होता. त्यांची व माजी मुख्यमंत्री श्री.मनोहर जोशी यांची गिरगावकर विरुद्ध दादरकर अशी कित्येकवेळा जुगलबंदी आम्ही ऐकली आहे. केवळ खाजगीमध्ये अशा जुगलबंदी झाली नसून भर सभेत झालेली आहे. दररोज सकाळी एकाला तरी फोन करून त्याची फिरकी घेतल्याशिवाय श्री.प्रमोद नवलकर यांचा दिवस सुरु होत नसे. याबाबत विविध किस्से आहेत. त्यातील एक किस्सा सांगतो. एका नगरसेवकाला शस्त्र परवाना मिळाला होता. नगरसेवक शस्त्र परवाना दाखविण्यासाठी श्री.प्रमोद नवलकर यांच्याकडे आले व त्यांना परवाना दाखविला. श्री.प्रमोद नवलकरांनी तो परवाना वाचला व म्हणाले की, "शस्त्र परवाना मिळाला परंतु गोळ्याचे काय ? गोळ्यांचा परवाना मिळण्यासाठी तु ताबडतोब अर्ज कर. त्यांनी नगरसेवकाकडून गोळ्याचा परवाना मिळण्यासाठी अर्ज लिहून घेतला व आम्हाला दाखवून म्हटले की, ही पहा नगरसेवकाची हुशारी". अशा प्रकारे वेगवेगळ्या लोकांना टपल्या आणि टिचक्या देता देता अतिशय खेळीमेळीच्या वातावरणात शिवसैनिकांवर केलेले संस्कार आम्ही कदापि विसरू शकणार नाही. त्यांच्या निधनामुळे निर्माण झालेली पोकळी कधीही न भरून निघणारी आहे. शिवसेनाप्रमुख श्री.बाळासाहेब ठाकरे यांच्याबरोबर त्यांनी अतिशय सुरुवातीपासून वेगवेगळ्या माध्यमातून व वेगवेगळ्या स्तरावर काम केलेले आहे. त्यांनी शिवसेना पक्ष गावोगावी पोहचण्यासाठी अथक प्रयत्न केले आहेत. शिवसेनेची सत्ता आली तेव्हा शिवसेनेच्या एका मेळाव्यात ते बोलले की, "ज्या शिवसैनिकांनी पाठीवर व पोटावर लाठया झेललेल्या आहेत त्यांचे वाईट दिवस आजपासून संपलेले आहेत. आता तुमच्या पाठीवर आम्ही आहोत व येणारे वार आम्ही झेलूत. तुमचे आयुष्य सुखाचे व्हावे यासाठी आम्ही इतके प्रयत्न करू". तशाच पध्दतीने ते शेवटपर्यंत वागले. मी त्यांच्याकडे सतत विविध कामानिमित्ताने जात असे. काही दिवसांपूर्वी मी त्यांना भेटून विचारले की, तुमची प्रकृती कशी आहे. तेव्हा ते म्हणाले की, जोपर्यंत माझी लेखणी चालू आहे, तोपर्यंत मला काही होत नाही. परंतु ही लेखणी दुर्दैवाने काल थांबली. भटक्याची भ्रमंती थांबली. महाराष्ट्रातील एक मार्गदर्शक माणूस म्हणून सर्वजण त्यांच्याकडे पहात होते. विधानपरिषदेत त्यांची हयात गेली.

.....2

PNG/ SBT/ MAP/

अॅड.अनिल परब.....

एक अफाट, अचाट, नवनवीन कल्पना आणण्याची त्यांची प्रवृत्ती होती. मी आता रिव्हॉल्व्हरच्या परवान्याचा किस्सा सांगितला. असे वेगवेगळे प्रयोग करून ते स्वतःच्या कृतीतून एक वेगळे मार्गदर्शन नेहमी करीत होते. मला आठवते की, हेल्मेट सक्तीचा विषय या सभागृहात गाजला. त्यावेळी श्री.प्रमोद नवलकरांनी असा प्रश्न विचारला की, मंत्री महोदयांना स्कुटरवरून जायचे असेल तर ते हेल्मेटवर किंवा डोक्यावर लाल दिवा लावतील काय ? अशा वेळी मंत्री महोदयांनाही उत्तर देणे कठीण झाले होते. असे वेगवेगळे प्रश्न ते मांडत असत. मला त्यांचा सहवास थोडा दिवस लाभला. या सभागृहातील भाषणे वाचली तर आपल्या लक्षात येईल की, या सभागृहात जास्त वेळ भाषण करण्याचा विक्रम देखील त्यांच्या नावावर आहे. असे वेगवेगळे दाखले व विक्रम त्यांच्या नावावर आहेत. त्यांची या सभागृहाला आयुष्यभर व नेहमीच त्यांची आठवण येईल असे वेगवेगळे किस्से व दाखले त्यांनी या सभागृहाला दिलेले आहेत. या सभागृहाला जसे त्यांनी मार्गदर्शन केले तसाच मायेचा हात त्यांनी शिवसैनिकांच्या पाठीवर ठेवला. ते आमच्याशी कधी दरडावून बोलले नाहीत किंवा ओरडले नाहीत. प्रत्येक वेळेला त्यांनी प्रेमाने व वेगवेगळे विनोद सांगून व्यवस्थित मार्गदर्शन केले आहे. विनोदी वृत्ती सातत्याने त्यांच्या कर्तृत्वाने गाजत ठेवली. श्री.बाळासाहेब ठाकरे यांना ज्यावेळी काही काम नसेल व वेळ असेल तेव्हा ते श्री.प्रमोद नवलकर यांना बोलावून घेत. यावेळी शिवसेनाप्रमुख श्री.बाळासाहेब ठाकरे यांनाही ते वेगवेगळे विनोद सांगत. एकदा मी श्री.प्रमोद नवलकर यांच्या भेटीसाठी गेलो असता व विविध विषयावर बोलत असताना त्यांनी मला त्यांच्या आयुष्यातील एक दुःख सांगितले. अर्धी हयात विधानपरिषदेत घालवल्यानंतर देखील त्यांच्या निरोप समारंभाला मुख्यमंत्री, उपमुख्यमंत्री, संसदीय कार्यमंत्री उपस्थित नव्हते. विधानपरिषदेच्या लॉबीत त्यांचा निरोप समारंभ झाला. त्यावेळी त्यांनी सांगितले की, "हे दुःख घेऊन मी जाणार आहे की, माझ्यासारख्या ज्येष्ठ सदस्यांना निरोप देण्यासाठी मुख्यमंत्री, उपमुख्यमंत्री किंवा संसदीय कार्यमंत्री यांना वेळ मिळाला नाही". हे दुःख त्यांच्या मनात शेवटपर्यंत होते. ज्या अफाट कर्तृत्वाने दोन्ही सभागृहात त्यांनी आपल्या कर्तृत्वाचा ठसा उमटविला, त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली आम्हाला थोडे देखील काम करता आले तर आम्ही स्वतःचे भाग्य समजू. आज शिवसेनेच्या वतीने, विधिमंडळ पक्षाच्या वतीने, मी स्वतः व माझ्या कुटुंबियांच्या वतीने श्री.प्रमोद नवलकर यांना भावपूर्ण श्रद्धांजली वाहतो व येथेच थांबतो.

यानंतर कु.धनश्री.....

श्री. नितीन गडकरी (नगपूर विभाग पदवीधर) : माननीय सभापती महोदय, आपल्या सभागृहातील माजी सन्माननीय सदस्य श्री. प्रमोद नवलकर यांना श्रध्दांजली अर्पण करण्याचा प्रस्ताव सभागृहाचे नेते श्री आर.आर. पाटील यांनी मांडला आहे. या प्रस्तावास अनुमोदन करण्याकरिता मी उभा आहे.

सभापती महोदय, कै. प्रमोद नवलकर साहेब या सभागृहामध्ये बोलत आहेत, असा भास मला अजूनही होत आहे. इतके त्यांचे या सभागृहाशी जवळचे संबंध होते. खरे म्हणजे त्यांनी या सभागृहामध्ये केलेली जी भाषणे आहेत, त्या भाषणांचे संकलन करून त्यांचे एखादे पुस्तक आपण काढले तर, सभागृहात आणि सभागृहाच्या बाहेर देखील अतिशय चांगल्या प्रकारची मार्गदर्शन पुस्तिका उपलब्ध होईल. त्यांच्या बोलण्यामध्ये विनोद होता, प्रखर टीका होती परंतु त्यांच्या टीकेमुळे कोणी जखमी किंवा घायाळ झालेले मी कधीही पाहिले नाही. सभागृहामध्ये ते आणि मी जवळ बसायचो त्यामुळे त्यांच्या मिष्किल स्वभावाचा अनेक वेळा मला अनुभव आलेला आहे. सन्माननीय सदस्य प्रा. बी.टी. देशमुख हे देखील आमच्या बाजूला बसावयाचे. एकदा सभागृहामध्ये शोकप्रस्तावावरील श्रध्दांजलीची भाषणे सुरु झाल्यानंतर कै. प्रमोद नवलकर यांनी मला एक चिठ्ठी दिली. ती मी उघडून बघितली. त्यात त्यांनी लिहिले होते की, आता अजून भाषणे चालू राहिलीत तर आणखी एका सन्माननीय सदस्याला श्रध्दांजली अर्पण करण्याची वेळ येईल. असे लिहून त्यांनी ती चिठ्ठी माननीय सभापतींकडे पाठविली. एकदा असेच एक नवीन कॅबिनेट मंत्री सभागृहामध्ये बसले होते. श्री. प्रमोद नवलकर मला म्हणाले, आपण एक गंमत करू या. त्यांनी एक चिठ्ठी लिहिली व त्यावर लिहिले की, माननीय मुख्यमंत्र्यांनी आपल्याला ताबडतोब तातडीने बोलावले आहे, त्वरित यावे. त्याखाली लिहिले स्वीय सहाय्यक, मुख्यमंत्री असे लिहिले आणि ती चिठ्ठी त्या माननीय मंत्र्यांना पाठविली. सभागृहात ते एकटेच कॅबिनेट मंत्री उपस्थित होते. ते नुकतेच मंत्री झाले होते, त्यांनी ती चिठ्ठी वाचली आणि ते तडक सभागृहाच्याबाहेर गेले. ते बाहेर गेल्यानंतर लगेच श्री.प्रमोद नवलकर म्हणाले की, सभागृहात एकही कॅबिनेट मिनिस्टर उपस्थित नाही, त्यामुळे सभागृहाचे कामकाज तहकूब करावे.

त्यांच्या अनेक आठवणी आहेत. ते सगळे क्षण ऐतिहासिक होते. मला आठवते त्या वेळी श्री. विलासराव देशमुख उद्योगमंत्री किंवा शिक्षण मंत्री होते व श्री. प्रमोद नवलकर विरोधी पक्षातील सन्माननीय सदस्य होते. त्यावेळी कै. जयंत टिळक हे माननीय सभापती होते. श्री. नवलकर व

..2..

श्री. नितीन गडकरी .....

श्री. विलासराव देशमुख या दोघांचे सवालजवाब चालू होते. आम्ही स्तंभित होऊन ते पाहत होतो. श्री. प्रमोद नवलकर एका वाक्यात प्रश्न विचारावयाचे व त्यास माननीय श्री. विलासराव देशमुख एका शब्दात उत्तर द्यावयाचे. मग ते पुन्हा एका शब्दाचा उपप्रश्न विचारावयाचे त्यावर श्री. विलासराव एका वाक्यात उत्तर द्यावयाचे. शेवटी तत्कालीन माननीय सभापती श्री. जयंतराव टिळक यांनी जाहीर केले की, हा मुकाबला बरोबरीत सुटला, आता डोक्याला ताप नाही .

श्री. प्रमोद नवलकर हे अतिशय प्रतिभाशाली होते. उत्कृष्ट पत्रकार होते. त्यांच्या विनोदाचे एक विशिष्ट अंग होते. सभागृहात अनेक वेळा ताणतणावाचे वातावरण निर्माण होते. त्यावेळी श्री. नवलकर असा काही एखादा विनोद करावयाचे की, त्यामुळे सभागृहातील सर्व सन्माननीय सदस्य खळखळून हसायचे. त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वामध्ये प्रेम होते. मी त्यांच्या बरोबर मंत्री म्हणून देखील काम केले आहे. मला आठवते, एकदा आम्ही दोघे मंत्री असताना व्ही.टी. स्टेशनच्या जवळ असलेल्या रंगभवन या ओपन एअर थिएटर मध्ये एका संगीताच्या कार्यक्रमाकरिता पाहुणे म्हणून गेलो होतो. त्यावेळी नुकतेच सर्वोच्च न्यायालयाने रात्री दहा नंतर कोणताही जाहीर कार्यक्रम करण्यास बंदी घातली होती. पावणे दहा झाल्यावर कै. प्रमोद नवलकर मला म्हणाले की, आता दहा वाजल्यावर आपण येथून निघाले पाहिजे किंवा कार्यक्रम तरी बंद झाला पाहिजे. मी त्यांना म्हणाला, आपण बसावे. इतका सुंदर कार्यक्रम सुरु आहे. आपण नंतर निघू. ते म्हणाले, आता दहा वाजले तू उठला नाहीस तरी मी आता जाणार. असे म्हणून ते दहा वाजता तेथून निघून गेले. शिवसेना नेते श्री. बाळासाहेब ठाकरे यांच्यापासून सर्व नेत्यांमध्ये वक्तशीरपणा हा गुण आहे. तसेच शिवसेनेमधून बाहेर गेलेल्या नेत्यांमध्येही हा गुण आहे. माननीय श्री. नारायण राणे, श्री.छगन भुजबळ यांच्याकडे देखील हा गुण आहे. शिवसेना प्रमुखांना भेटण्याची जर आठ वाजताची वेळ ठरलेली असेल आणि आठ वाजून पाच मिनिटे जरी झाले तरी त्यांचा फोन येतो की, आठची वेळ दिली होती, तुम्ही कुठे आहात ? कै. प्रमोद नवलकर हे देखील असेच वेळेचे अतिशय पक्के होते. मी त्यांना नेहमी विचारावयाचो की, आपण वेळेच्या बाबतीत एवढे पंच्युअल कसे ? तेव्हा ते मला म्हणाले, नितीन, मी माझे आयुष्य एका इंग्रजी कंपनीमध्ये घालविले आहे. त्या कंपनीमध्ये कशी शिस्त होती, तेथील काम करण्याची पद्धत कशी होती याचे वर्णन त्यांनी मला ऐकवले. मराठी माणसावर आणि मराठी भाषेवर प्रेम करणारा, मराठी सारस्वताला समृद्ध करणारा

यानंतर श्री. सुंबरे.....

श्री. कपिल पाटील (मुंबई शिक्षक) : सभापती महोदय, या सभागृहाचे नेते माननीय उप मुख्यमंत्री श्री. आर. आर. पाटील यांनी जो शोकप्रस्ताव मांडला आहे, त्यावर संवेदना व्यक्त करण्यासाठी मी उभा आहे. श्री. प्रमोद नवलकर यांच्या जाण्याने या सभागृहाचा लौकिक वाढविणारा, मराठी पत्रकारितेला समृद्ध करणारा, मराठी संस्कृतीला आणि मराठी साहित्याला नवीन शान देणारा असा एक मोठा माणूस हरपला आहे. अलिकडच्या काळात संसदबाह्य आयुधांचा वापर वाढला असतांना संसदीय आयुधांचा वापर कसा कौशल्याने केला पाहिजे याचे मूर्तिमंत उदाहरण म्हणजे श्री. प्रमोद नवलकर होते. सभागृहाच्या प्रेक्षक गॅलरीमध्ये बसून मी त्यांची जुगलबंदी पाहिली होती, त्यांनी सभागृहात आणलेले पिस्तूलही पाहिले होते. आणि प्रत्येक प्रसंगाला सत्ताधारी पक्षाला कसे नमवावयाचे याचे कौशल्य ज्या थोड्या सदस्यांजवळ होते, त्या मोजक्या संसदपटूंमध्ये श्री. प्रमोद नवलकर यांचा उल्लेख करावा लागेल. श्री. प्रमोद नवलकर हे आपल्या पक्षाच्या भिंतीच्या पलिकडे जाऊन मित्र आणि माणसे जोडत असत. त्यांचे जाणे शिवसेनेसाठी तर मोठे दुःखदायक आहे. परंतु पत्रकारितेसाठी त्यांचे असलेले योगदान कधीही विसरता येणार नाही. मी जेव्हा "आज दिनांक" सुरु केला तेव्हा त्यांना विचारले की, तुम्ही माझ्या अंकासाठी स्तंभलेखन करून द्याल काय, एक कॉलम द्याल काय? त्यांनी एक मिनिट देखील न लावता सांगितले आणि शेवटपर्यंत, माझा अंक सुरु होता तोपर्यंत, शिवसेनेचा हल्ला झाल्यानंतर सुद्धा नवलकरांनी आपली लेखणी माझ्यासाठी थांबविली नाही. इतके ते मैत्रीला जागत असत. एका बाजूला पक्षावर अतूट निष्ठा होती, पण त्याचबरोबर मैत्रीसाठी ज्या लेखणीवर त्यांची निष्ठा होती तिच्याशी त्यांनी कधीही प्रतारणा केलेली नाही. भटक्याच्या भ्रमंतीबाबत अनेक माननीय सदस्यांनी उल्लेख केला. भटक्याची भ्रमंती करीत असतांना मुंबईच्या रात्रीचे असंख्य पदर त्यांनी पत्रकारितेतून लोकांपुढे उलगडून दाखविले. अक्षरशः लोकांना त्यांनी वेड लावले. मी लहान असल्यापासून त्यांची भ्रमंती वाचायला लागलो. ती अखेरपर्यंत वाचत होतो. नवशक्तीच्या लोकप्रियतेमध्ये सर्वात मोठा वाटा कुणाचा असेल तर तो त्यावेळी नवलकरांच्या भ्रमंतीचा होता. भ्रमंती करीत असतांना माफियांच्या कारवाया सांगत असतांना, रात्रीच्या भानगडी उलगडत असतांना, केवळ भानगडी उलगडणे हा त्यांचा उद्देश नव्हता. वेश्यांचा बाजार सांगत असतांना वेश्यांचा बाजार मांडण्याचा त्यांचा उद्देश नव्हता तर वेश्यांची दुःखे सांगण्याचा त्यांचा उद्देश होता.

DGS/

श्री. कपिल पाटील...

ती दुःखे त्यांनी वेशीवर टांगली. त्यामध्ये माणुसकीने ओथंबलेला प्रत्येक शब्द असे. रात्रीच्या पोटात किती दुःखे दडलेली आहेत, हे त्यांच्या प्रत्येक शब्दामधून व्यक्त होत असे.

सभापती महोदय, माननीय सदस्य श्री. गडकरी साहेबांनी त्यांच्या शिवसेनाप्रमुखांवरील निष्ठेबद्दल सांगितले. आणखी एका व्यक्तिबद्दल त्यांची निष्ठा अशीच अतूट राहिली, असीम राहिली. ती सानेगुरुजींबद्दल. सानेगुरुजी हा त्यांचा विक पॉईंट होता. मी अनेकदा पाहिले आहे की, माननीय शिवसेनाप्रमुख जाहीर भाषणामध्ये बोलत असतांना नवलकरांचा उल्लेख साने गुरुजींचा धडपडणारा मुलगा असा करीत असत. चौपाटीवरील सभा असो किंवा शिवाजी पार्कवरील सभा असो, ते आवर्जून साने गुरुजींचा धडपडणारा मुलगा असाच उल्लेख करीत असत. आणि त्यांच्या कथाही बाळासाहेब स्वतः सांगत असत, त्या मी ऐकल्या आहेत. त्यांनी साने गुरुजी बाल विकास मंदिर चालविले, साने गुरुजी कथामालेसाठी योगदान दिले. अशा अनेक संस्था त्यांनी उभ्या केल्या. त्यांनी महिलांसाठी गृहउद्योग संस्था उभी केली. आज भाजप कार्यालयाबाहेर झुणका भाकर मिळते, व्हि.टी. स्टेशनसमोर मिळते किंवा इतरत्र मिळते. असे अनेक प्रकल्प त्यांनी उभे केले. या सर्वांची आठवण यापुढील काळात आपल्याला येत रहाणार आहे. मी माझ्यातर्फे आणि लोकभारतीतर्फे माननीय श्री. प्रमोद नवलकर यांना श्रद्धांजली अर्पण करतो. धन्यवाद.

DGS/

श्री. गिरीश गांधी (नामनियुक्त) : सभापती महोदय, या सभागृहाचे सन्माननीय नेते श्री. आर.आर. पाटील यांनी जो शोकप्रस्ताव मांडला आहे त्याला अनुमोदन देण्यासाठी मी याठिकाणी उभा आहे. स्वर्गीय प्रमोद नवलकर यांची व माझी पहिली भेट विधानसभेचे माजी सभापती बॅ. शेषराव वानखेडे यांच्या शेतावर झाली. त्या कालखंडामध्ये मी युवक काँग्रेसमध्ये काम करित होतो. त्या काळात नेत्यांच्या बरोबरीने बसण्याचे दिवस नव्हते. आणि म्हणून अशा कार्यक्रमांमध्ये आलेल्या पाहुण्याची सोय करण्याची माझ्यावर जबाबदारी होती. सातत्याने एक-दोन वर्षे ते मला न्याहाळित होते. एक दिवस त्यांनी मला बोलावून सांगितले की, मी तुला दरवर्षी बॅ. वानखेडे यांच्याकडे पहात आहे. अतिशय चांगल्या पध्दतीने तू काम करित असतो. अशाप्रकारे त्यांनी माझ्याबद्दल सर्व माहिती घेतली. आणि पुढे जेव्हा ते नागपूरला अधिवेशनाच्या निमित्ताने आले तेव्हा वेगवेगळ्या प्रश्नांच्या संदर्भात त्यांच्याबरोबर चर्चा करण्याचा मला योग आला.

(यानंतर श्री. बरवड)

श्री. गिरीश गांधी .....

त्या कालखंडामधील एक प्रसंग मला आठवतो. दैनिक लोकमतमध्ये सुधागुप्त नावाने नागपूरमधील वेश्या व्यवसायाच्या संदर्भात एक मोठी लेखमाला प्रकाशित झाली होती. त्यासंदर्भामध्ये मी कोणाशी चर्चा करावी, या क्षेत्रामध्ये काम करणारे कार्यकर्ते कोण आहेत, त्यांची नावे त्यांनी माझ्याकडून घेतली आणि त्यांना बोलवून त्यांच्याशी चर्चा केली. ज्या वस्तीमध्ये हा व्यवसाय चालतो त्या ठिकाणी जाऊन त्यांनी भ्रमंती केली आणि पुढे त्यांनी त्यावर लिखाण केले आणि मला ते आवर्जून पाठवले. विदर्भ आणि संपूर्ण महाराष्ट्राचे सांस्कृतिक जीवन जोडण्याचे काम सुद्धा कै. प्रमोद नवलकर यांनी केले. विदर्भातील वेगवेगळ्या लोककलांच्या संदर्भामध्ये त्यांनी माझ्याकडून माहिती घेतली. त्यावेळी मी अखिल भारतीय मराठी नाट्य परिषदेच्या नागपूर शाखेचा अध्यक्ष होतो. ते त्यावेळी सांस्कृतिक कार्य मंत्री झाले. येथील अनेक गोष्टींबाबत, येथील लोककला तसेच लोकनाट्यांच्या संदर्भामध्ये त्यांनी मुद्दाम माझ्याकडून माहिती जाणून घेतली. गडचिरोली, चंद्रपूर, भंडारा या भागामध्ये, इ. पाडीपट्टीमध्ये मोठ्या प्रमाणावर नाट्य चळवळ वर्षानुवर्षे चालू आहे आणि त्यामध्ये हजारोच्या संख्येने प्रेक्षक सहभागी होतात त्यासंदर्भात आपल्याला आणखी काय करता येईल या दृष्टीकोनातून त्यांनी माझ्याकडून माहिती घेतली होती. विदर्भातील जे ज्येष्ठ रंगकर्मी होते त्यांच्या संदर्भात ते माहिती घेत होते. प्रत्येक वेळी मला असे जाणवत होते की, सांस्कृतिक क्षेत्रामध्ये असा एक माणूस आहे की, ज्याचे मन खऱ्या अर्थाने रसिकतेचे तर आहेच परंतु कलावंतांच्या दृष्टीकोनातून सगळ्यांना जोडण्याचे काम करीत आहे. पुढे युती शासनाच्या काळात संतपीठाची निर्मिती करण्यात आली. त्या संतपीठामध्ये त्यांनी मला घेतले. मी त्यांना म्हणालो की, साहेब, आपण मला घेतले त्याबद्दल आभारी आहे परंतु मी काँग्रेसचा असल्यामुळे माझी अडचण होईल. ते म्हणाले की, "तू काळजी करू नकोस, श्री. शरद पवार साहेबांशी मी बोलून घेईन." अशा पध्दतीने सांस्कृतिक क्षेत्रामध्ये वावरणारा, सव्यसाची पत्रकार व अतिशय निष्ठेने राजकारण करणारा एक नेता अनेक वर्षे या सभागृहाचा सदस्य असल्याचे भाग्य आम्हाला लाभले. या निमित्ताने सन्माननीय सदस्य श्री. नितीन गडकरी यांनी जी सूचना मांडली आहे त्याप्रमाणे त्यांची या सभागृहामध्ये जी अतिशय प्रभावी व्याख्याने झालेली आहेत त्यांचे संकलन झाले तर माझ्यासारख्या अनेक नवीन सदस्यांना

RDB/ KTG/ SBT/ D/

श्री. गिरीश गांधी .....

त्याचा उपयोग होईल. एक अतिशय चांगला सव्यसाची पत्रकार, विचारवंत आणि सातत्याने पाच दशकापर्यंत लिखाण करणारा स्तंभलेखक आपल्यातून निघून गेला. त्यामुळे एकंदरीत पत्रकारिता, साहित्य आणि सांस्कृतिक क्षेत्राचे फार मोठे नुकसान झाले आहे. त्यांना मी माझ्या पक्षाच्या वतीने विनम्र श्रद्धांजली अर्पण करतो.

...3...

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

श्री. विनोद तावडे (विधानसभेने निवडलेले) : सभापती महोदय, या सभागृहाच्या नेत्यांनी जो शोक प्रस्ताव मांडलेला आहे त्यावर माझ्या सहवेदना व्यक्त करण्यासाठी मी उभा आहे. कै. प्रमोद नवलकर यांना जाणून घेण्याची जी वेगवेगळी माध्यमे माझ्या आयुष्यामध्ये आली त्यामधील एक माध्यम म्हणजे भटक्याची भ्रमंती. भटक्याच्या भ्रमंतीचा मी वाचक आहे. त्या भूमिकेमध्ये मी त्यांना पाहिले. दुसरे म्हणजे मी भारतीय जनता पक्षाचा मुंबईचा अध्यक्ष होतो आणि ते शिवसेना-भारतीय जनता पक्षाच्या युतीचे नेते होते. त्यानंतर मी या सभागृहाचा सदस्य झाल्यानंतर त्यांचा कनिष्ठ सहकारी होतो. अशा वेगवेगळा रूपात त्यांना पाहात असताना, भटक्याची भ्रमंती वाचताना झगमगत्या मुंबईची अंधारातील बाजू काय आहे हे त्यांनी त्यांच्या लिखाणातून मांडले. जे स्टिंग ऑपरेशनमधून दिसणार नाही ते त्यांच्या लिखाणातून आपल्या डोळ्यासमोर उभे राहावयाचे. त्या लिखाणातून केवळ चित्रच उभे राहावयाचे असे नाही तर सामाजिक कार्यकर्त्यांची, राजकीय कार्यकर्त्यांची संवेदनशीलता जागृत करणारे ते लिखाण होते. ती प्रेरणा भटक्याच्या भ्रमंतीतून मिळावयाची.

यानंतर श्री. शिगम ....

(श्री. विनोद तावडे....)

मुंबईतील दिव्यांच्या लखलखाटाखाली आणि झगमगाटाखाली अंधारामध्ये जे काही घडतेय ते थांबविण्यासाठी, त्यामध्ये परिवर्तन करण्यासाठी काय करता येऊ शकेल यावर त्यांनी प्रकाशझोत टाकला. प्रमोद नवलकरांनी महाराष्ट्रासाठी आणि विशेषतः मुंबईसाठी खूप मोठे योगदान दिलेले आहे. त्यांच्या कार्याचा उल्लेख करताना मुंबईतील नाना-नानी पार्कचा आवर्जून उल्लेख होतो. मुंबईतील उद्याने ही केवळ मोकळी जागा नसून त्यातून काही भावनिक नाती जपता येतात या उद्देशाने त्यांनी गिरगावमध्ये नाना-नानी पार्कची निर्मिती केली. प्रमोद नवलकर हे नेहमी मराठीचा आग्रह धरीत असताना त्यांनी उद्यानाला आजी-आजोबा उद्यान हे नाव न देता नाना-नानी पार्क हे नाव का दिले असा प्रश्न एखद्याच्या मनामध्ये निर्माण होईल. नाना-नानी म्हणजे आईचे आई-वडील. नातवंडे जेव्हा नाना-नानीकडे येतात त्यावेळी त्यांनी त्यांच्या बरोबर खेळायचे कसे... नातवंडांना जसा आजी-आजोबांचा लळा असतो त्याच प्रमाणे नाना-नानीबद्दल ओढ असते. म्हणून गिरगावातील उद्यानाला नाना-नानी पार्क देण्यामध्ये त्यांची ही वात्सल्याची भावना आहे. अशा त-हेने सामाजिक आणि राजकीय जीवनामध्ये काम करीत असताना छोट्या वाटणा-या गोष्टींचा फार मोठा परिणाम होत असतो. विधानभवन इमारतीच्या प्रवेशद्वाराजवळ असलेले मिडियाचे इलेक्ट्रॉनिक्स कॅमेरे हे तिसरे सभागृह आहे असे ते म्हणत. विधिमंडळाच्या दोन्ही सभागृहामध्ये घेतलेले निर्णय, झालेले कामकाज या विषयीची माहिती जाणून घेण्यासाठी, नेत्यांच्या प्रतिक्रिया जाणून घेण्यासाठी मिडियाचे कॅमेरे विधान भवन इमारतीच्या प्रवेशद्वारापाशी असतात म्हणून त्यांचा ते तिसरे सभागृह असा उल्लेख करीत असत. म्हणजे विधान भवन इमारतीमध्ये प्रवेश करताना त्यांची प्रत्येक गोष्टीवर नजर असे. श्री. रामभाऊ नाईक यांच्या पुस्तक प्रकाशनाच्या वेळी प्रमोद नवलकरांनी त्यांच्याबद्दल व्यक्त केलेल्या भावना मला आठवतात. भारतीय जनता पक्षाचे आमदार व खासदार श्री. रामभाऊ नाईक हे लाखोंच्या मतांनी निवडून येत. श्री. रामभाऊ नाईक यांना कॅन्सर झाला होता. तेव्हा श्री. प्रमोद नवलकर यांनी, प्रत्येक मतदाराने श्री. रामभाऊना एका मताबरोबर आपल्या आयुष्यातील एक दिवस टाकावा असे आवाहन केले होते. यातून श्री. रामभाऊंविषयी त्यांना जे काही म्हणावयाचे आहे, त्यांची जी भावना आहे ती आपल्यापर्यन्त सहज पोहोचते. भारतीय जनता पार्टी आणि शिवसेनेची युती 1984 साली झाली. प्रमोद नवलकर हे 1972मध्ये विधानसभेवर निवडून आले

..2..

(श्री. विनोद तावडे....)

होते. आताचा भाजप हा त्यावेळी जनसंघ होता. त्यावेळी आमच्या पक्षाचे श्री. रामभाऊ म्हाळगी, श्री. रामभाऊ नाईक हे देखील विधानसभेवर निवडून आलेले होते आणि त्यावेळी त्यांचे एकमेकांशी चांगले संबंध होते. त्यामुळे खरी युती ही 1972 पासूनच झाली असे म्हणता येईल. ते विधानपरिषदचे सदस्य असताना पहिल्या किंवा दुस-या दिवशी सभागृहाचे कामकाज लवकर संपले की जाताना घरी येऊन जा, थोड्या गप्पा मारु, असे मला सांगत. माहीम कॉजवे कसा झाला, गुजराथ मधल्या मच्छिमारांच्या बोटी माहीम येथील समुद्रात बुडाल्या,....

.....नंतर श्री. भोगले...

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी

श्री.विनोद तावडे.....

त्यात अडीचशे लोकांचे कलेवर ज्या पारशी कुटुंबासमोर ठेवण्यात आले, त्या पारशी व्यक्तींच्या म्हजजे जमशेदजी कुटुंबाच्या भावनेच्या आग्रहाखातर १० लाख रुपये खर्च करून तो कॉजवे बांधण्यात आला. त्या रस्त्याला देखील लेडी जमशेदजी यांचे नाव देण्यात आले. आपण मुंबईत ३०-४० वर्षांपासून वास्तव्य करीत असल्यामुळे आपल्याला खूप काही कळते असे वाटते. परंतु त्यांच्याशी जेव्हा गप्पा मारण्याचा योग यायचा त्यावेळी आपल्याला आणखी किती कळायचे आहे हे सहज लक्षात येत असे. त्यांच्याकडून उपप्रश्न कसे विचारायचे हे शिकता आले. सभागृहामध्ये टिपीकल स्वरूपात उपप्रश्न न विचारता आपल्याला अभिप्रेत असलेले उत्तर कसे मिळवायचे आणि उपप्रश्न विचारता विचारता तो विषय कसा टोकापर्यंत जाईल हे त्यांच्या प्रश्न विचारण्याच्या पध्दतीतून शिकायला मिळायचे. मिशिकल स्वभाव जरी असला तरी कोट्या करताना, हास्यविनोद करताना त्यामागील दुःख ते लोकांसमोर आणण्याचा प्रयत्न करीत असत. ते म्हणायचे, असेन मी, नसेन मी, असतील माझे शब्द. त्यांचे शब्दच नाहीत तर त्यांची संसदीय कार्यप्रणाली ते खऱ्याअर्थाने मागे सोडून गेले. अनेक वर्षे अनेक राजकीय कार्यकर्त्यांना ती प्रणाली मार्गदर्शक ठरेल. मी त्यांना श्रध्दांजली अर्पण करतो आणि या शोकप्रस्तावाला अनुमोदन देतो.

श्री.उल्हास पवार (विधानसभेने निवडलेले) : सभापती महोदय, या सभागृहाचे नेते माननीय उपमुख्यमंत्री श्री.आर.आर.पाटील यांनी जो शोकप्रस्ताव मांडला त्या शोकप्रस्तावाच्या निमित्ताने आदरणीय प्रमोद नवलकर यांच्यासंबंधी माझ्या भाव-ना याठिकाणी मी आपल्यापुढे व्यक्त करतो.

सभापती महोदय, खरे म्हणजे दोन्ही सदनाचे सदस्य असलेले माननीय प्रमोद नवलकर जेव्हा या सदनातून निवृत्त झाले तेव्हापासून ते बसत असत त्या खुर्चीकडे मी नेहमी पाहतो. जीवनातही ते आपल्यामधून काल निघून गेले आहेत. त्यांनी याठिकाणी बसून चर्चा होत असताना मिशिकलपणे हसून एखाद्या चर्चेच्या अनुषंगाने चेहेऱ्यावर विशिष्ट भाव आणून काहीही न बोलता त्यातून काही व्यक्त करणे हे त्यांचे फार मोठे वैशिष्ट्य होते. झुंझार आणि धडाडीचा पत्रकार, सिध्दहस्त लेखक, सुसंस्कृत माणूस आणि अतिशय उत्तम मैत्री जपणारा असे एक आगळेवेगळे व्यक्तिमत्व माननीय प्रमोद नवलकर यांच्या रूपाने या महाराष्ट्राला पहावयास मिळाले. खरे म्हणजे त्यांचा मूळ पिंड सन्माननीय सदस्य श्री.कपिल पाटील यांनी सांगितल्याप्रमाणे साने गुरुजी आणि प्रजा समाजवादी पक्ष, त्यांचे नेते एस.एम.जोशी, नानासाहेब गोरे यांचे ते सुरुवातीचे अनुयायी आणि समाजवादी चळवळीतील होते. परंतु मराठी माणसांवर अन्याय होतो या भावनेतून शिवसेनेचा जन्म झाला आणि माननीय प्रमोद नवलकर यांनी शिवसेनेमध्ये प्रवेश करून शेवटच्या श्वासापर्यंत मराठी माणसांच्या न्याय्य हक्कासाठी आणि माननीय सदस्य श्री.गिरीष गांधी यांनी सांगितल्याप्रमाणे दिनदुबळ्या, गरीब माणसांच्या न्यायासाठी ते झगडले. वारांगनांचे प्रश्न त्यांच्यापुढे जाऊन प्रत्यक्ष परिस्थिती पाहून आपल्या लेखणीतून ते प्रश्न लोकांसमोर मांडण्याचा त्यांनी प्रयत्न केला. खरे म्हणजे याही बयामध्ये दोन-तीन वेळा भयंकर आजार झालेले असताना आणि त्या आजारातून बरे झालेले असताना अगदी परवापर्यंत शेवटचा श्वास घेण्यापूर्वी आदल्या दिवशी त्यांनी एक लेख नवशक्तीला पाठविला होता. जवळजवळ शेवटच्या क्षणापर्यंत त्यांची लेखणी थंडावली नाही, थांबली नाही. हे त्यांचे वैशिष्ट्य याठिकाणी सांगावे लागेल. अत्यंत उपहासात्मक पध्दतीने, विनोद प्रचूर शैलीतून, अत्यंत शैलीदार वक्तृत्वामधून नेमका मुद्दा सांगण्याचे एक वैशिष्ट्य या सभागृहात आजि सभागृहाबाहेर अनेकदा पहावयास मिळाले. रोज सहा दैनिकांमध्ये ते लिहायचे. सुरुवातीला फ्री प्रेस, मिड-डे, सामना आणि इतर वृत्तपत्रातून त्यांनी लिखाण केले होते.

(नंतर श्री.जुन्नरे..)

श्री. उल्हास पवार.....

सभापती महोदय, अखंड 55 वर्षे लिखाण काम करणे ही काही साधी गोष्ट नाही तर ही अतिशय अवघड गोष्ट आहे. ही अवघड गोष्ट कै. प्रमोद नवलकर साहेबांनी आपल्या लेखणीने, आपल्या विचाराने, आपल्या विचार मंथनाने, आपल्या साहित्याने या महाराष्ट्राला आणि मराठी सारस्वताला सिध्द करुन दाखवलेली आहे.

सभापती महोदय, त्यांनी जे लेख लिहिलेले आहे त्या लेखातील एक गोष्ट मला आठवते ती मी आपल्याला सांगतो. सिध्दार्थ कॉलेजमध्ये प्रा. मधु दंडवते हे प्राध्यापक म्हणून काम करीत असत. परंतु त्याच वेळी त्यांचा स्वातंत्र्य चळवळीशीही संबंध असल्यामुळे त्यांना अनेक वेळा कॉलेजमध्ये गैरहजर रहावे लागत असे. त्यावेळच्या प्राचार्यांनी प्रा. मधु दंडवते यांना नोटीस पाठवली. या प्रकरणाच्या संदर्भात कै. प्रमोद नवलकर साहेबांनी अतिशय भावना स्पर्श रित्या लिखाण केलेले आहे. प्रा. मधु दंडवते गैरहजर राहिल्यामुळे प्राचार्यांनी त्यांना नोटीस पाठवली आणि मोठ्या आनंदाने मी कसा शिस्तीचा बडगा उचलला आहे हे दाखवण्याकरिता हे प्राचार्य परमपूज्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना भेटावयास गेले. डॉ. बाबासाहेबांनी नोटीशीचा कागद पाहिला आणि फाडून टाकला आणि प्राचार्यांना सांगितले की, प्रा. मधु दंडवते हा फार महत्वाचा माणूस आहे. तो देशाच्या स्वातंत्र्य चळवळीत काम करीत आहे. तो गैरहजर राहिला तरी चालेल, त्यांना पुन्हा अशा प्रकारची नोटीस पाठवायची नाही असे डॉ. बाबासाहेबांनी त्या प्राचार्यांना सांगितल्याचा उल्लेख कै. प्रमोद नवलकर साहेबांनी आपल्या लेखणीतून "सामना" या वर्तमानपत्रात केला होता व तो मला वाचावयास मिळाला होता. एक वेगळे चित्र प्रा. मधु दंडवते यांच्या बदल, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या बदल कै. प्रमोद नवलकर साहेबांनी मराठी वाचकांसमोर ठेवलेले आहे. प्रमोद नवलकर साहेबांशी माझा अतिशय जवळचा संबंध होता. मी या ठिकाणी सांगू इच्छितो की, माझ्या खळाळून हसण्याला ते खूप दाद देत असत. यासंदर्भात मला ते नेहमी म्हणायचे "तुझ्या खळाळून हसण्याने मला फार आनंद होतो" त्यामुळे तुझ्या खळाळून हसण्याबद्दल मी कधी तरी लिहिणार आहे. आणि त्या प्रमाणे त्यांनी गेल्या पाच-सहा महिन्यापूर्वी एका लेखात माझ्या खळाळून हसण्याबद्दल अतिशय उत्तम उल्लेख केलेला. मी अनेक वेळा त्यांना भेटण्यासाठी त्यांच्या घरी जात असे. परवा ते जेव्हा आजारातून घरी परतले तेव्हा मी आणि माननीय गिरीष गांधी आम्ही दोघांनी मिळून फोन केला, परंतु त्यावेळेस ते झोपलेले असल्यामुळे आम्ही वहिनींशी

...2

श्री. उल्हास पवार .....

बोललो. त्यांना आम्ही सांगितले की, साहेब केव्हा जागे होतील, साहेब जागे झाल्यानंतर त्यांना भेटावयाचे आहे. दुर्दैवाने आम्हाला त्यावेळी भेटणे शक्य झाले नाही. त्यांना न भेटण्याचे ते शक्य, ते दुःख, त्या वेदना आजही माझ्या मनामध्ये आहेत. त्यामुळे मी माझी भावपूर्ण श्रद्धांजली माननीय कै. प्रमोदजी नवलकर यांना वाहतो व माझे दोन शुद्ध पूर्ण करतो.

.....3

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

श्री. परशुराम उपरकर (विधानसभेने निवडलेले) : या सद्नाचे नेते सन्माननीय उपमुख्यमंत्री महोदयांनी, कै. प्रमोद नवलकर यांच्या बदल जो शोक प्रस्ताव मांडला आहे त्याला पाठिंबा देण्यासाठी मी उभा आहे. कै. प्रमोद नवलकर साहेबांचे काल दुःखद निधन झाले. त्यांच्या दुःखद निधनाची बातमी समजल्यानंतर आमच्या सारखा शिवसैनिक हळहळला. कै. प्रमोद नवलकर साहेबांनी शिवसैनिक आणि नेता यांच्यामध्ये कधीही भेदभाव केला नव्हता. शिवसैनिकांसमोर नेत्यांबद्दल अनेक वेळा मिस्किलपणे खिल्ली उडवून हसवण्याचे काम त्यांनी केलेले आहे. नारायण राणे जेव्हा मुख्यमंत्री झाले तेव्हा ते मुख्यमंत्र्यांच्या दालनात आले असतांना त्यांनी नारायण राणेची स्तुती केली, त्याच बरोबर असे असेही म्हणाले की, "नारायण, मनोहरने झुणका भाकर सुरु केली होती आता तु काय फास्ट फुड सुरु करणार आहेस काय?" असे विचारून त्यांनी हसवले होते. आज या ठिकाणी कै. प्रमोद नवलकर साहेबांना श्रद्धांजली देत असतांना अनेक सन्माननीय सदस्यांच्या चेह-यावर अनेक उदाहरणातून हास्य दिसून येत आहे. आज कै. प्रमोद नवलकर साहेबांची प्रेत यात्रा निघालेली असतांना त्यांचा आत्मा या ठिकाणी फिरतो आहे आणि तो आत्मा आपल्याला सातत्याने सांगतो आहे की, आपण हसत राहा आणि हसत राहूनच आपले काम करित राहा. कै. प्रमोद नवलकर साहेबांच्या भटक्याच्या भ्रमंतीची अनेक सन्माननीय सदस्यांनी उदाहरणे दिलेली आहेत. ज्यावेळी नारायण राणे यांनी शिवसेना सोडली त्यावेळी कै. प्रमोद नवलकर साहेबांनी त्यांच्या बदल "नागोबा" म्हणून पहिला अग्रलेख लिहिला होता. या लेखामध्ये त्यांनी नागोबाचे उदाहरण दिले होते. या लेखामुळेच शिवसैनिकांना एक स्फूर्ती मिळाली होती. ज्यावेळेस मी या सभागृहात आलो त्यावेळेस नवलकर साहेब या सभागृहातून निवृत्त झाले होते. कै. प्रमोद नवलकर साहेबांचे भाषण मला येथे बसून एकावयास मिळाले नसले तरी त्यांचे भाषण मी गॅलरीत बसून अनेक वेळा ऐकलेले आहे.

यानंतर श्री. अजित.....

श्री.परशुराम उपरकर.....

अधिवेशन काळात कामाच्या निमित्ताने मी मुंबईला येत असे. एकदा सन्माननीय सदस्य श्री.दिवाकर रावते यांना कामाच्या निमित्ताने विधान भवनात भेटायला आलो असताना त्यांनी मला विधानपरिषद लॉबीच्या बाहेर पाहिले व मला विचारले, 'तू बाहेर का उभा आहेस ? मी त्यांना सांगितले की, 'माननीय श्री.दिवाकर रावते यांना भेटायला आलो आहे.' त्यावर ते मला लगेच बोलले की, 'तू आत लॉबीमध्ये ये, तुला देखील आमदार व्हायचे आहे.' त्यावेळी त्यांनी मला आमदार होणार याचे संकेत दिले होते. आज मी याठिकाणी आमदार म्हणून आहे.

शिवसेनेच्या 42 व्या दसरा मेळाव्यात महाराष्ट्रातून अनेक शिवसैनिक सोनं लुटायला आणि माननीय श्री.बाळासाहेब ठाकरे व अन्य शिवसेना नेत्यांचे विचार ऐकायला मुंबई येतात. यावेळी झालेल्या दसरा मेळाव्यात आम्हा शिवसैनिकांना त्यांचे विचार ऐकावयास मिळाले होते. पण यापुढे त्यांचे विचार ऐकावयास मिळणार नाही याची खंत मनाला लागून राहिलेली आहे. श्री.प्रमोद नवलकर यांच्या जाण्याने शिवसेनेचे, शिवसैनिकांचे आणि तमाम मराठी भाषिकांचे नुकसान झालेले आहे. त्यांना मी आदरांजली अर्पण करतो आणि माझे दोन शब्द संपवितो.

श्री.जितेंद्र आव्हाड (नामनियुक्त) : सभापती महोदय, या सदनाचे नेते आणि माननीय उपमुख्यमंत्री श्री.आर.आर.पाटील यांनी मांडलेल्या शोक प्रस्तावावर बोलण्यासाठी मी उभा आहे.

एका भटक्याची भूतलावरील भ्रमंती काल काळाने संपविली. सन्माननीय सदस्य श्री.नितीन गडकरी यांनी सांगितले की, मराठी माणसाच्या अस्मितेसाठी प्राणपणाने लढणारा लढवय्या आपल्यातून गेला, हे खरे आहे. शिवसेनेच्या सुरुवातीच्या काळातील लढाया या मराठी माणसांसाठी होत्या. कालांतराने त्यात बदल झाला किंवा कसे हा वादाचा मुद्दा होऊ शकतो. पण या सभागृहात वा सभागृहाच्या बाहेर मुंबईतील मराठी माणूस टिकला पाहिजे यासाठी प्राणपणाने लढणारे जे काही लोक मुंबईत शिल्लक आहेत त्यामध्ये प्रमोद नवलकर होते. आडवी मुंबई उभी होत आहे असे ते ज्यावेळी पहिल्यांदा म्हणाले, त्यावेळी त्यांना काय म्हणायचे आहे हे मला कळले नाही. पण पुनर्बांधणीच्या निमित्ताने मुंबईतील चाळी उद्ध्वस्त होऊन तेथे उंच इमारती उभ्या राहायला लागल्या आणि या उंच इमारतीमध्ये मराठी माणसाला स्थान नाही हे त्यांनी पटवून दिले. गिरगावात काही गगनचुंबी इमारतीमध्ये राहणाऱ्या लोकांनी मांसाहारावर बंदी आणली त्यावेळी त्यांना मनापासून वाईट वाटले की, मराठी माणूस जाणार कोठे. मासे विकत घ्यायला जाणारे प्रमोद नवलकर. प्रीज नावाचा राक्षस घरात शिरलाय आणि माणुसकीची विल्हेवाट लावतोय हे उदाहरणासकट पटवून देणारे प्रमोद नवलकर असे हे अष्टपैलू व्यक्तिमत्व आज आपल्यातून निघून गेलेले आहे.

सभापती महोदय, श्री.प्रमोद नवलकर यांची आणि माझी सभागृहात व सभागृहाच्या बाहेर कायम काही-ना-काही निमित्ताने बोलाचाली व्हायची. त्यांच्या एका लेखाच्या निमित्ताने मी त्यांना बोललो असताना ते मला म्हणाले,"मी स्वभावाने भटक्या आहे, तू जातीने भटक्या आहेस. तुझे माझे खूप जमण्यासारखे आहे". या घटनेनंतर दोन-तीन दिवसांनी ते मला गिरगावातील नाना-नानी पार्कमध्ये फिरवायला घेऊन गेले. सेंट जॉर्ज हॉस्पिटलमध्ये घेऊन गेले. त्यांच्या हॉस्पिटलचे काम दाखविले. हे सर्व करीत असताना त्यांनी एका पक्षाचे सदस्य अशी भावना कधीच मनात ठेवली नाही. आपले काम आणि कामाच्या निमित्ताने येणारा जो तरुण वर्ग आहे, त्यांनी कोणत्या प्रकारचे व कशाप्रकारे काम करावे यासाठी मार्गदर्शन करणारा नेता म्हणून मी त्यांच्याकडे मी पहायचो. श्री.प्रमोद नवलकर यांच्या जाण्याने शिवसेना पक्षाचे नुकसान झालेले आहेच, परंतु मुंबईतील मराठी

श्री.जितेंद्र आव्हाड.....

माणसांचे खूप मोठे नुकसान झालेले आहे. सभागृहात जेव्हा जेव्हा मुंबईतील चार्जीचा आणि गिरणी कामगारांचा प्रश्न येत असे, त्यावेळी मुंबईतील माणूस कोठे चालला आहे यावर ते नेहमीच टीकाटिपणी करीत असत. त्यांच्या जाण्याने महाराष्ट्राचे मोठे नुकसान झालेले आहे.

सभापती महोदय, संसदीय लोकशाही पध्दतीमध्ये काम करताना कशा पध्दतीने बोलले पाहिजे, बोलताना कोणत्या मर्यादा ठेवल्या पाहिजेत याचे जीवंत उदाहरण म्हणजे प्रमोद नवलकर होय. सभागृहात शिवसेनेचे सदस्य वेलमध्ये जात असत त्यावेळी प्रमोद नवलकर थांबून वेलमध्ये जात असत. त्यांना मी त्यांच्या थांबण्याचे कारण विचारले असता, त्यांनी मला सांगितले की, "मला पक्षासाठी वेलमध्ये जावे लागते. पण व्यक्तिगतरीत्या सांगावयाचे झाले तर वेलमध्ये जाणे मला पटत नाही. कारण ते संसदीय लोकशाहीमध्ये बसत नाही." पक्ष अंतिम आहे व श्री.बाळासाहेब अंतिम निष्ठा आहे याबाबत त्यांनी कधीही दुमत मांडले नाही किंवा यामध्ये त्यांनी कधीही दुधारी शस्त्र वापरले नाही. श्री.प्रमोद नवलकर यांच्या जाण्याने शिवसेनेचे, शिवसैनिकांचे आणि व्यक्तीशः ठाकरे कुटुंबियांचे तसेच मराठी माणसांचे नुकसान झालेले आहे. प्रमोद नवलकर यांच्या जाण्याने त्यांच्या कुटुंबियांवर जो आघात झालेला आहे तो पेलण्यासाठी परमेश्वराने त्यांना ताकद द्यावी अशी ईश्वराकडे प्रार्थना करतो आणि माझे दोन शब्द संपवितो.

..4...

श्री.मधुकर चव्हाण (मुंबई स्थानिक प्राधिकारी संस्था) : सभापती महोदय, या सभागृहाचे नेते व माननीय उपमुख्यमंत्री श्री.आर.आर.पाटील यांनी श्री.प्रमोद नवलकर यांच्या दुःखद निधनाबद्दल जो शोक प्रस्ताव मांडलेला आहे त्यावर बोलण्यासाठी मी उभा आहे.

सभापती महोदय, माननीय शिवसेना प्रमुखांनी मराठी माणसांच्या न्याय्य हक्कांसाठी शिवसेना संघटना काढली. असे म्हणतात की, छत्रपती शिवाजी महाराजांनी स्वराज्याचे स्वप्न पूर्ण करून ते अग्रेसर राहिले.

यानंतर श्री.पुरी.....

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

श्री.मधुकर चव्हाण...

परंतु ते स्वप्न साकार करण्यासाठी त्यांचे शिलेदार जशी आयुष्याशी बाजी लावून लढले... मला असे वाटते की, शिवसेनेचे सर्वोच्च नेते, माननीय शिवसेनाप्रमुखांनी महाराष्ट्रामध्ये एक अशी संघटना निर्माण केली की, त्या संघटनेचा मुंबईत व महाराष्ट्रामध्ये चौफेर प्रचार व प्रसार करण्यासाठी ज्यांनी कष्ट करून आपल्या रक्ताचे पाणी केले त्यामध्ये अनेक मान्यवर होते, त्यातील नवलकरजी एक होते. मला आठवते की, आम्ही त्यावेळी जनसंघाचे कार्यकर्ते होतो, परंतु शिवसेनेचा, बाळासाहेबांचा तो अभूतपूर्व मेळावा पाहण्यासाठी आम्ही शिवाजी पार्कवर जायचो. शिवाजी पार्कवरील सभेमध्ये बाळासाहेबांचे आगमन रात्री 8.00 वाजता व्हायचे. तोपर्यंत दत्ताजी साळवी, छगन भुजबळ, मनोहर जोशी, वामनराव महाडिक आणि प्रमोद नवलकर ही मंडळी अर्धा-पारुण तास सभा फुलवायचे व त्यानंतर बाळासाहेबांचे भाषण म्हणजे त्यावर कळस असायचा. त्यांचे वाक्य मला अजून आठवते. ते म्हणाले होते की, "लोकप्रतिनिधी हा जनतेच्या सुख-दुःखचे प्रतिबिंब असतो." समाजातील दुःख, वेदना, यातना त्यांच्या रूपाने सभागृहामध्ये प्रकट झाल्या पाहिजेत. त्यांचे जे लेख होते, त्यामध्ये "टाचणी" हा शब्द फारच लहान आहे, परंतु "टाचणी" या विषयावर त्यांनी इतका मोठा लेख लिहिला की त्याचे आम्हाला नवल वाटते. "टाचणी"या शब्दावर आपण चार वाक्यही लिहू शकणार नाहीत. परंतु त्यावर त्यांनी फार मोठा लेख लिहिला होता. याठिकाणी महात्मा गांधींचे उदाहरण देण्यात आले की, मोहनदास करमचंद गांधी यांच्या नावाने दारुचे लायसन्स दिले गेले. ज्यांनी दारुबंदीचा प्रचार आणि प्रसार केला त्यांच्या नावाने अशाप्रकारचे लायसन्स देण्यात आले. परंतु ते बोलत असताना, ते असे तिरंदाज होते की, त्यांच्या भात्यातून जाणाऱ्या बाणातून जखम व्हायची, परंतु रक्त यायचे नाही वा वेदनाही व्हायची नाही. अशाप्रकारे शब्दातून भावना व्यक्त करणारे ते होते. वयाच्या 20 व्या वर्षापासूनच त्यांनी लिखाणाला सुरुवात केली होती. मला असे वाटते की, प्रमोद नवलकरांच्या जाण्याने केवळ शिवसेनेचेच नुकसान झाले नाही तर हळूहळू समाजाचा व्यापक विचार करणारी राजकारणातील व्यक्तिमत्वांची आणि माणसांची संख्या कमी होत असताना, स्वतःच्या पलिकडे जाऊन समाजाचा विचार करणारी माणसे ज्यावेळी जातात त्यावेळी मला परमेश्वाराला असे सांगावेसे वाटते की, देवा तू अनेक गोष्टी आपल्या हातात ठेवल्यास... मला मान्य आहे की, विज्ञानाने अनेक गोष्टीत प्रगती

..2...

श्री.मधुकर चव्हाण.....

केलेली आहे. परंतु मानवी आयुष्य हे निसर्गाने, परमेश्वराने आपल्या हातात ठेवलेले आहे. मी परमेश्वराकडे विनंती करेन की, "परमेश्वरा तू काही माणसांच्या बाबतीत असे विशाल मन तयार कर की, अशा माणसांना तू जास्त व दीर्घकाळ आयुष्य दे." प्रमोद नवलकरांच्या जाण्याने मुंबई आणि महाराष्ट्राच्या जीवनातील एक अष्टपैलू व्यक्तिमत्व हरपले आहे. ब्लॉटींग पेपरसारखे समाजातील वेदनांचे प्रश्न टीपून ते आपल्या लेखणीच्या माध्यमातून अभिव्यक्त करणाऱ्या मानवाला, मी माझी भावपूर्व श्रद्धांजली अर्पण करतो.

धन्यवाद !

...3.....

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

श्रीमती उषाताई दराडे (महाराष्ट्र विधानसभा सदस्यांद्वारा) : सभापती महोदय, सभागृहाचे नेते माननीय श्री.आर.आर.पाटील साहेबांनी याठिकाणी जो शोकप्रस्ताव मांडला आहे, त्याला पाठिंबा देण्यासाठी व त्यावर माझे विचार मांडण्यासाठी मी उभी आहे.

खरे म्हणजे, प्रमोद नवलकरांसोबत काम करण्याची संधी मला कधीही मिळालेली नाही. परंतु समाजामध्ये अशी माणसे असतात की, जी दूर राहूनही दिशा दाखवित असतात. त्यांच्या लेखणीतून मला एका ठिकाणी वारंगनेविषयी वाचायला मिळाले की, "काटा रुते कोणाला, आक्रंदतात कोणी मज फूलही रुतावे..." वारंगनांच्या दुःखांनी नवलकरांना जखमी व्हायचे आणि घायाळ होण्याचे काहीच कारण नव्हते. परंतु जसे अरुणभाईंनी याठिकाणी सांगितले की, माझ याकडे त्यांनी भाकरी आणि ठेचा मागितला होता. जो राजकारणी मातीशी नाते कायम ठेवतो, जो जमिनीवर चालतो, जो माणूस म्हणून राहतो, तो माणूस मंत्री झाल्यानंतरही वारंगनांचे दुःख जाणतो, तोच खरा साहित्यिक असतो. मला याठिकाणी यशवंतराव चव्हाणांची आठवण येते, ते साहित्यिक होते. ज्या माणसाला माणसाचे दुःख समजते आणि ती जगण्याची इच्छाशक्ती असते, ज्यांना दुसऱ्यांचे दुःख पाहून झोप येत नाही, अशी माणसे या समाजात फारच कमी राहिलेली आहेत, त्यापैकी एक नवलकर होते. याठिकाणी संत कबीरांचा एक दोहा मला जाता जाता सांगावासा वाटतो....

"शब्द शब्द सबहू कहे,

शब्द के हाथ ना पाव

एक शब्द अवषूध करे

एक शब्द करे घाव...."

आज राजकारणामध्ये एकमेकांना जखमी करण्याची परंपरा आपण सुरु केलेली आहे, ती अत्यंत वाईट आहे. नवलकरांनी समाजकारणासाठी अत्यंत चांगल्या पध्दतीचे शब्द वापरले, त्यांनी शिवसेनेत राहूनही सगळ्याच पक्षातील लोकांशी मैत्री केली. अशाप्रकारची माणसे अशाप्रकारच्या लेखणीतून निर्माण व्हावीत, साहित्यिक निर्माण व्हावेत आणि वारंगनांचे दुःख कमी करण्यासाठी या सभागृहाने गांभीर्याने प्रयत्न करावेत, अशी माझी विनंती आहे. महिलांचे शरीर हे क्रयशक्ती नाही,

..4....

श्रीमती उषाताई दराडे...

तिलाही जगण्याचा अधिकार आहे, याची त्यांना जाणीव होती. वारंगनेला तो हक्क देण्यासाठी या सभागृहाने प्रयत्न करावेत, हीच खरी आजच्या प्रसंगी श्रद्धांजली ठरेल, अशाप्रकारच्या भावना मी व्यक्त करते व नवलकरांच्या कुटुंबियांच्या व शिवसैनिकांच्या दुःखामध्ये मी सहभागी असून याठिकाणी आदरांजली व्यक्त करुन मी माझे विचार थांबविते.

धन्यवाद !

नंतर श्री.रोझेकर....

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

श्री.रमेश निकोसे (नामनियुक्त) : सभापती महोदय, या सभागृहाचे नेते माननीय श्री.आर.आर.पाटील यांनी जो शोकप्रस्ताव मांडला आहे त्याला पाठिंबा देण्यासाठी मी उभा आहे.

सभापती महोदय, दिवंगत प्रमोद नवलकर हे थोर साहित्यिक होते. ते एकदा नागपूर येथे आले होते त्यावेळी मी त्यांना भेटावयास गेलो होतो. त्यांना मी सांगितले की, मी दलित समाजातील आहे, मी नाटके लिहितो. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या महापरिनिर्वाणानंतर मी 'पश्चात्ताप' हे नाटक लिहिले आणि खेडयापाडयात, वस्त्या-वस्त्यांमध्ये जाऊन ते नाटक सादर केले. त्यानंतर मी 'बदनाम' हे नाटक लिहिले. वाल्मिकी समाजातील जीवनाचा अभ्यास करून मी 'जलते आसू' हे नाटक लिहिले. त्यांनी मला विचारले की, तुम्ही मराठीत लिहिता की हिंदीत ? मी त्यांना सांगितले की, हिंदीत लिहितो. त्यावेळी ते मला म्हणाले की, मराठी माणूस असून हिंदीत नाटक का लिहिता ? मी त्यांना सांगितले की, माझे सासरे, श्री.नाना शिंदे हे विदर्भ साहित्य संघाचे अध्यक्ष आहेत, मी जर मराठीत नाटक करण्यास गेलो तर लोक असे म्हणतील की, सास-यांकडून नाटक लिहून घेतले आणि सादर करतो आहे. माझे व्यक्तिमत्व वेगळ्या पद्धतीने उभे करावे, हिंदी लोकांना विचार समजावेत म्हणून मी हिंदीकडे वळलो. हे ऐकून नवलकरांनी माझे अभिनंदन केले. एकदा दादासाहेब गायकवाडांना मी म्हटले की, आपण या नाटकाला आला तर अनेक लोक नाटक बघण्यासाठी येतील. दादासाहेब गायकवाड नाटक बघण्यासाठी आले, लाखो लोक आले, रात्री 2 वाजेपर्यन्त नाटक सुरु होते. नाटकात मी असे सांगितले होते की, वाल्मिकी समाज का एक लडका बैरिस्टर बनने के बाद जब वह वापस अपने घर आता है तो एक उच्च वर्ण की लड़की उस लड़के से मुलाकात करने उस लड़के के घर आती है और उसका घर देखकर वह लड़की कहती है कि आप अपना घर कितना साफ-सुथरा रखते हैं. तो उस लड़के के पिताजी उस लड़की से कहते हैं कि बेटा जो आदमी दूसरों के घर की साफ-सफाई करता है, वह अपना घर गंदा कैसे रख सकता है ? उसने आगे उस लड़की से कहा कि हमने घर की साफ-सफाई तो कर दी लेकिन तुम्हारे मन की सफाई हम नहीं कर सके.

इसके बाद दूसरा डायलॉग इस तरह का है कि - जातीयता ऐसी रुह है जो हजारों सालों से इस देश में भटक रही है. इस रुह को पकड़ने के लिए संतों, महंतों और विचारवंतों ने प्रयत्न किया. महात्मा गांधी जी ने प्रयत्न किया तो उनकी हत्या कर दी गयी, डॉक्टर बाबासाहेब

..2.....

श्री.रमेश निकोसे.....

आंबेडकर जी ने प्रयत्न किया, लेकिन अंत में उन्हें धर्म परिवर्तन करना पड़ा. बेटा यह रुह भटकती है, भटकती है. इस रुह को पकड़ने का तू प्रयत्न मत कर. इस रुह को पकड़ने का प्रयत्न करेगा तो तुझे यह समाज जिंदा नहीं छोड़ेगा. मी आमदार झाल्यानंतर ज्यावेळी सभागृहात आलो त्यावेळी त्यांना लॉबीमध्ये भेटलो. त्यावेळी त्यांनी मला विचारले की, तुमचे नाटक चालू आहे की बंद आहे ? मी त्यांना सांगितले की, 10/15 वर्षांपासून बंद आहे. त्यांनी सांगितले की, नाटक बंद करू नका, चालू करा. त्यानंतर त्यांनी व सन्माननीय सदस्य, श्री.उल्हास पवार यांनी मला प्रोत्साहन दिले.

सभापती महोदय, मी दिवंगत प्रमोद नवलकर यांना भावपूर्ण श्रद्धांजली अर्पण करतो आणि थांबतो.

..3.....

श्री.वसंत डावखरे (उपसभापती) : सभापती महोदय, सन्माननीय उपमुख्यमंत्री श्री.आर.आर.पाटील यांनी मांडलेल्या शोकप्रस्तावाला पाठिंबा देण्यासाठी मी उभा आहे. मी या सभागृहाचे माजी सदस्य आणि आपल्या सर्वाना परिचित असलेले थोर नेते, दिवंगत प्रमोद नवलकर यांना भावपूर्ण श्रद्धांजली अर्पण करतो.

सभापती महोदय, काल त्यांच्या दुःखद निधनाची वार्ता कळली आणि मनात एकच विचार आला की, स्वतःच्या व्यक्तिमत्वाने एक आदर्श निर्माण करण्याचे काम आणि सामर्थ्य या माणसामध्ये होते. अशा दीपस्तंभासारख्या माणसाला, सर्वाना मार्गदर्शक असणा-या व्यक्तिमत्वाला आपण मुकलो आहोत. या ठिकाणी त्यांना श्रद्धांजली अर्पण करित असतांना ब-याच सन्माननीय सदस्यांनी आपल्या भावना व्यक्त केल्या. तसे पाहिले गेले तर ब-याच काळ त्यांच्या समवेत काम करण्याची संधी मला मिळाली. प्रत्यक्ष सभागृहात त्यांनी त्यांच्या कामाचा ठसा उमटविला होता.

यानंतर श्री.बोरले.....

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी

श्री.वसंत डावखरे (उपसभापती) .....

त्यांच्या कामाच्या पद्धतीबाबत आणि त्यांच्या सभागृहातील वक्तव्यासंदर्भात सर्व सन्माननीय सदस्य बोलले. मी त्याची पुनरावृत्ती करणार नाही. मला एक गोष्ट निश्चिपणे सांगावीशी वाटते, ती म्हणजे आज त्यांच्या देहावसानानंतर त्यांचा आत्मा पंचतत्वात विलीन झालेला आहे. परंतु ज्या भटक्यांच्या भ्रमंतीकरिता ते प्रसिद्ध होते, आपले संपूर्ण जीवन त्यांनी केवळ शिवसेनेकरिताच नव्हे तर सर्वसामान्य माणसांकरिता व्यतीत केले. त्यांनी वेगवेगळे संघर्ष केले अशा या व्यक्तिमत्त्वाबद्दल मला दोन ओळी सांगायच्या आहेत. त्यांचा आत्मा पंचतत्वात विलीन होत असतांना अशी भावना मनात आली की,

"उधळू नका हो फुले तयावर,
जन्मभरी तो फुलतचि होता,
जाळू नका हो कलेवर तयाचे,
जन्मभरी तो जळतचि होता."

अशा प्रकारचे एक थोर व्यक्तिमत्व तुम्हा आम्हाला हवेसे वाटणारे व्यक्तिमत्व आज देह रुपाने आपल्यातून गेले असले तरी ते आचारांनी आणि विचारांनी आपल्यासमोर राहिल. कै.प्रमोद नलकर यांना मी भावपूर्ण श्रद्धांजली वाहतो आणि माननीय उपमुख्यमंत्र्यांनी जो शोक प्रस्ताव मांडलेला आहे त्याला पाठिंबा देतो.

सभापती : सभागृहाचे नेते माननीय उपमुख्यमंत्री श्री.आर.आर.पाटील यांनी जो शोक प्रस्ताव मांडलेला आहे त्या शोक प्रस्तावावर मी माझे विचार मांडत आहे. स्वर्गीय प्रमोद सच्चिदानंद नवलकर यांचे दुर्दैवाने काल मुंबईत निधन झाले. खरे म्हटले तर ही अत्यंत अकल्पित, आकस्मिक आणि धक्कादायक अशा प्रकारची बातमी आपल्याला समजली. स्वर्गीय प्रमोद नवलकर महाराष्ट्राच्या काना-कोपऱ्यातील विशेषतः गोरगरीब सामान्य समाजाचे जे दुःख आहे, ज्या वेदना आहेत, ज्या व्यथा आहेत, गोरगरीब माणसांवर होणा-या अन्यायाला वाचा फोडणारी जबरदस्त लेखणी असणा-यांपैकी एक प्रतिभासंपन्न असे त्यांचे व्यक्तिमत्व होते. पत्रकार, समीक्षक, राजकीय टीकाकार या अनेक बाबतीत त्यांनी महाराष्ट्रात आणि विशेषतः मुंबईत जनजागृती केली असे म्हटले तर ते वावगे ठरणार नाही. सलग 18 वर्षे ते विधानपरिषदेचे ज्येष्ठ सदस्य होते. 1972 ते 1978 या कालावधीत ते विधानसभेचे सदस्य होते. या व्यतिरिक्त ते मुंबई महानगरपालिकेचे नगरसेवक होते आणि त्याच बरोबर बी.ई.एस.टी. च्या कमिटीचे चेअरमन होते. महाराष्ट्राच्या सांस्कृतिक जीवनामध्ये, मराठी मनामध्ये ज्याचे काम सातत्याने उठून दिसेल या पद्धतीच्या सर्व क्षेत्रातील त्यांच्या कामासंदर्भात सन्माननीय सदस्य श्री.नितीन गडकरी, सन्माननीय सदस्य श्री.गिरीष गांधी आणि इतर सर्व सन्माननीय सदस्यांनी या ठिकाणी अत्यंत मौलिक सूचना केल्या. गेल्या 18 वर्षांमध्ये त्यांनी विधानपरिषदेमध्ये वेगवेगळे विचार मांडले. ही जी वैचारिक संपत्ती आहे ती पुढच्या काळामध्ये चांगल्या पद्धतीने टिकवली पाहिजे. मी सभापती या नात्याने एवढेच सांगेन की, गेल्या 70 वर्षांत ज्या सन्माननीय सदस्यांनी विधानसभेच्या माध्यमातून, विधानपरिषदेच्या माध्यमातून महाराष्ट्राची सेवा केलेली आहे, त्या पद्धतीने काही प्रकाशने आम्ही जरूर प्रसिध्द केलेली आहेत. स्वर्गीय प्रमोद नवलकर यांच्या बाबतीत सुध्दा मी सांगेन की, त्यांच्या आणि अन्य अत्यंत महत्वाच्या सदस्यांच्या बाबतीत या पद्धतीचा निर्णय महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय नक्की घेईल. कै.प्रमोद नवलकर यांनी विधानसभा आणि विधानपरिषदेच्या माध्यमातून 24 वर्षे महाराष्ट्राची सेवा केलेली आहे.

यानंतर कु.जयश्री.....

सभापती.....

ख-या अर्थाने महाराष्ट्रातील सर्वसामान्य वाचकाला सर्व बाबतीमध्ये अद्ययावत माहिती उपलब्ध करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. स्व.प्रमोद नवलकर यांच्याबद्दल सन्माननीय सदस्यांनी या ठिकाणी त्यांच्या आठवणी सांगितल्या. मी ज्यावेळेला 1988 ला पुन्हा एकदा मंत्री म्हणून आलो, त्यावेळी विधानपरिषदेमध्ये शिवसेना पक्षाचे तीन प्रतिनिधी होते. एक श्री.सुधीर जोशी,दुसरे श्री.वामनराव महाडिक आणि तिसरे स्व. प्रमोद नवलकर होते. त्यावेळी त्या ठिकाणी ते तिघेही सत्तारूढ पक्षाच्या मंत्रिमहोदयांवर उपप्रश्नांच्या निमित्ताने तुटून पडत असत. एखादा कच्चा दुवा असेल तर, ते प्रश्नामागून प्रश्न विचारीत असत. एखाद्या मंत्र्यांनी जरी अचूक उत्तरे देण्याचा प्रयत्न केला तरी काही वेळेला त्यांचा वैचारिक गोंधळ कसा होईल,अशा पध्दतीने एकंदरीत त्यांचे उपप्रश्न विचारणे असावयाचे. मला असे वाटते की, या तिघांची अशी अटॅचमेंट बघितल्यानंतर सत्तारूढ पक्षातील की, अनेक मंत्रिमहोदयांना अत्यंत चांगल्या पध्दतीने तयारी केल्याशिवाय सद्दनामध्ये येणे कठीण होऊन जात असे. मी तर त्या तिघांना अनेक वेळा म्हणत होतो की, " You are the tigers." स्व.प्रमोद नवलकरांचे असे होते की, त्यांनी एखाद्या मंत्रिमहोदयांना जर अचूक अडकविले तर त्या मंत्रिमहोदयांनी प्रयत्नांची कितीही पराकष्टा केली तरी सहजासहजी त्यांच्या प्रश्नांच्या तावडीतून ते सुटत नसत, अशा पध्दतीची त्यांची प्रश्नांची फेक असावयाची. मला असे वाटते की आम्ही अनेक मित्रमंडळी या सद्दनाच्या माध्यमातून शासनाचे प्रतिनिधी म्हणून काम करीत होतो, त्यावेळी त्यांनी त्यांचे कर्तव्य केले आणि आम्ही सुध्दा उमेदीने आणि जिद्दीने काम करावे,चांगली तयारी करावी असे ते आम्हाला जागरूक करीत असत,एवढीच मी या ठिकाणी आठवण सांगतो. अशी महाराष्ट्राचे अत्यंत उत्कृष्ट पध्दतीने सांस्कृतिक नेतृत्व करणारी ही विभूती होती. शिवसेना पक्षाचे तसेच संपूर्ण महाराष्ट्राचे कधीही भरुन न येणारे असे नुकसान त्यांच्या निधनामुळे झालेले आहे. हे नुकसान जर भरुन निघाले तर बरेच आहे. महाराष्ट्राच्या कानाकोप-यामध्ये विशेषतः उपेक्षित सामान्य मनुष्य आणि मुंबईमधील मराठी माणसाचेही कधीही न भरुन येणारे हे नुकसान आहे. मला असे वाटते की, त्यांनी ज्या परखडपणे सामान्य माणसाचे प्रश्न मांडले व ते सोडविण्यासाठी प्रयत्न केले त्याच पध्दतीने आपण सर्वांनीही प्रयत्न केले तर ख-या अर्थाने त्यांना श्रध्दांजली अर्पण केल्यासारखे होईल.

सन्माननीय सदस्यांनी दोन मिनिटे उभे राहून शोक प्रस्ताव संमत करावा,अशी माझी त्यांना विनंती आहे. 2

सभापती.....

(सदस्य उभे राहतात.)

शोक प्रस्ताव संमत करण्यात आला आहे. प्रस्तावाची एक प्रत शोकाकुल कुटुंबियांकडे पाठविण्यात येईल.

कै.प्रमोद सच्चिदानंद नवलकर माजी वि.प.स.व मंत्री यांच्या स्मृतीस अभिवादन म्हणून माननीय उपमुख्यमंत्री आणि माननीय विरोधी पक्ष नेते यांनी केलेली विनंती मान्य करून सभागृहाचे आजचे कामकाज मी स्थगित करित आहे.

उद्या गुरुवार,दिनांक 22 नोव्हेंबर,2007 रोजी सभागृहाची विशेष बैठक सकाळी 10.00 ते 12.30 या वेळेत होईल. या विशेष बैठकीत घ्यावयाच्या कामकाजाचा तपशील सन्माननीय सदस्यांना नंतर कळविण्यात येईल. तसेच, सभागृहाची नियमित बैठक दुपारी 1.00 वाजता पुन्हा भरेल.

(सभागृहाची बैठक दुपारी 1 वाजून 44 मिनिटांनी,गुरुवार,दिनांक 22 नोव्हेंबर,2007 रोजीच्या सकाळी 10.00 वाजेपर्यंत स्थगित झाली.)

असुधारित प्रत / प्रसिद्ध झाली आहे